

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΚΟΤΣΙΛΑ ΙΟΥΛΙΑ Α.Μ 5060 ΠΤΖ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΠΛΑΔΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2012

Πρόλογος

Ο τουρισμός είναι δραστηριότητα που συνδέεται συχνά με την ξεκούραση, την αναψυχή, την πρόσβαση στον πολιτισμό και την φύση. Ξεκίνησε ως προνόμιο των πλουσίων και των ευγενών και εξελίχτηκε σε αναπόσπαστο δικαίωμα όλων των ανθρώπων. Ωστόσο πολλοί συνάνθρωποι μας στερούνται ακόμα και σήμερα το δικαίωμα σε αυτόν. Οι λόγοι είναι η έλλειψη διαθέσιμου εισοδήματος, πολιτιστικοί ανασταλτικοί παράγοντες καθώς επίσης προκαταλήψεις που περιθωριοποιούν μειοψηφούσες ομάδες, όπως ο ρατσισμός.

Στην παρούσα πτυχιακή θα ασχοληθούμε με την μορφή εκείνη του τουρισμού η οποία κάνει τον τουρισμό προσβάσιμο στην πλειοψηφία των ανθρώπων και απευθύνεται σε όλους όσους βρίσκονται σε μειονεκτική θέση λόγω όσων αναφέρθηκαν παραπάνω. Προωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδιαίτερα τα ατομικά δικαιώματα, αποτελεί παράγοντα αυτομόρφωσης, αμοιβαίας ανεκτικότητας μεταξύ των ανθρώπων και των κοινωνιών και λειτουργεί σαν μέσο προσωπικής ολοκλήρωσης. Η μορφή αυτή δεν είναι άλλη από αυτή του κοινωνικού τουρισμού.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να παρουσιάσει και να αναλύσει τον κοινωνικό τουρισμό στην Ελλάδα. Τους παράγοντες από τους οποίους αποτελείτε, την σημασία του για την κοινωνία, τα χαρακτηριστικά του και τέλος τις επιπτώσεις τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές που όπως κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα μπορεί να έχει στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
Α' ΜΕΡΟΣ: ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	8
1.1 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΓΑΘΟ.....	8
1.2 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ.....	9
1.3 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	11
1.4 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	11
1.5 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	12
1.5.1 Οι φορείς κοινωνικού τουρισμού.....	13
1.5.2 Η επιδότηση του κοινωνικού τουρισμού	13
1.5.3 Οι δικαιούχοι του κοινωνικού τουρισμού.....	14
1.6 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	15
1.7 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	16
1.8 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	17
1.9 ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ.....	20
2.1 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ Η ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ.....	20
2.2 Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	21
2.3 ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ.....	22
2.4 Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ.....	24
3.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	24
3.2 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ Γ' ΗΛΙΚΙΑΣ.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΝΕΩΝ.....	27
4.1 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ.....	27
4.2 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΝΕΩΝ.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	31
5.1 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	31
5.2 ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ	31
5.2.1 Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού του Ε.Ο.Τ	31
5.2.2. Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού του Ο.Γ.Α.....	32
5.2.3 Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού του Οργανισμού Εργατικής Εστίας ...	33

5.2.4 Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς	34
5.2.5 Ιδιωτικός Κοινωνικός Τουρισμός για όλους.....	34
5.2.6 Άλλες μορφές παρέμβασης	35
Β' ΜΕΡΟΣ: ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ...36	
6.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ.....	36
6.1.1 Ευνοϊκά αποτελέσματα	36
6.1.1.1 Πάταξη εποχικών διακυμάνσεων.....	37
6.1.1.2 Αύξηση εισοδήματος	40
6.1.1.3 Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.....	40
6.1.1.4 Περιφερειακή ανάπτυξη.....	41
6.1.1.5 Δημιουργία και βελτίωση νέων έργων υποδομής.....	41
6.1.1.6 Πάταξη περιφερειακών ανισοτήτων	42
6.1.2 Δυσμενείς οικονομικές επιπτώσεις	42
6.1.2.1 Οικονομική εξάρτηση	43
6.1.2.2 Διαρροές.....	44
6.1.2.3 Άνοδος των τιμών - πληθωρισμός	44
6.1.2.4 Αναντιστοιχία ανάπτυξης ιδιωτικού και δημόσιου τομέα	45
6.2 Ο ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ...46	
6.3 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΜΕΤΡΟ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ.....	48
6.4 ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	49
6.4.1 Θετικές επιπτώσεις.....	49
6.4.2 Αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις.....	49
6.5 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	54

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος τουρισμός, αναφέρεται στις δραστηριότητες οι οποίες συνδέονται με τη μετακίνηση και την παραμονή ατόμων ή ομάδων αυτών έξω από το συνηθισμένο περιβάλλον τους. Για να μπορέσει μία τέτοιου είδους μετακίνηση να χαρακτηριστεί τουρισμός, το χρονικό διάστημα παραμονής στον τόπο πρέπει να είναι μικρότερο του ενός έτους. Ο τουρισμός έχει διάφορες μορφές, οι οποίες μπορούν να προσδιοριστούν με βάση ποικίλα χαρακτηριστικά, ανάμεσα στα οποία είναι ο σκοπός της επίσκεψης, η διάρκεια παραμονής, το είδος του ταξιδιού, το είδος του προορισμού, η απόσταση που θα καλυφθεί και η φύση των τουριστών. Με βάση τα παραπάνω, ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε δύο κατηγορίες, το συμβατικό ή μαζικό τουρισμό και τον εναλλακτικό ή εξειδικευμένο τουρισμό (Sharpley and Tefler, 2004).

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Από τα αρχαία χρόνια η έννοια του ελεύθερου χρόνου ήταν καθοριστική για την καταγωγή και την τάξη των πολιτών. Τόσο στην αρχαία Ελλάδα, όσο και στην αρχαία Ρώμη ελεύθερο χρόνο είχαν οι πολίτες οι οποίοι ήταν οικονομικά εύρωστοι και απαλλαγμένοι από κάθε είδους υποχρεωτική εργασία. Στον ελεύθερο χρόνο τους οι πολίτες ανέπτυσαν την πολιτική τους σκέψη και επιτελούσαν τις ευγενείς τους υποχρεώσεις, κάτι το οποίο οριοθετούσε το πλαίσιο της ελευθερίας και της ανελευθερίας (Βαρβαρέσος, 1998).

Η γαλλική και η βιομηχανική επανάσταση στο τέλος του 18^{ου} αιώνα στην Ευρώπη σηματοδοτούν την έναρξη μιας διαφορετικής εποχής. Διαμορφώνεται ένα καινούργιο σύστημα καπιταλισμού που μετατρέπει τους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής σε πλούσιους πολίτες, ενώ οι απλοί εργαζόμενοι γίνονται πλέον θύματα εκμετάλλευσης, αυξάνοντας κατ' αυτό τον τρόπο το χάσμα μεταξύ φτωχών και πλουσίων. Ουσιαστικά εκείνη την περίοδο εντοπίζεται η έννοια του ελεύθερου χρόνου καθώς γίνεται ένας διαχωρισμός ανάμεσα στον εργάσιμο και το μη εργάσιμο χρόνο. Ο μη εργάσιμος χρόνος, ο χρόνος δηλαδή που καταναλώνουν οι άνθρωποι έξω από τις εργασιακές τους υποχρεώσεις, ή αλλιώς ο διαθέσιμος χρόνος, ταυτίζεται πλέον με τον ελεύθερο χρόνο. Και ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις η αναψυχή είναι ελεύθερος

χρόνος, η έννοια του ελεύθερου χρόνου δε μπορεί να ταυτιστεί με αυτή της αναψυχής και επομένως η σχέση μεταξύ των δύο εννοιών δεν είναι αμφίδρομη (Δέφνερ, 2002).

Ο ελεύθερος χρόνος διακρίνεται σε δύο κατηγορίες, τον ελεύθερο χρόνο που αντιστοιχεί στις καθημερινές και ονομάζεται τμηματικός ελεύθερος χρόνος και τον ελεύθερο χρόνο ο οποίος αντιστοιχεί σε σαββατοκύριακα, γιορτές, διακοπές και αργίες, και ονομάζεται συγκεντρωμένος ελεύθερος χρόνος. Από τη δεκαετία του 1960 και μετά όπου και καθιερώθηκε η πενήμερη οκτάωρη εργασία, κυριαρχεί η έννοια του συγκεντρωμένου ελεύθερου χρόνου, καθώς οι άνθρωποι πλέον επιδίδονται σε εξορμήσεις και αποδράσεις τα σαββατοκύριακα, διακοπές κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής και της χειμερινής περιόδου και σε αποδράσεις κατά τη διάρκεια των εορτών (Δέφνερ, 2002).

Η έννοια του ελεύθερου χρόνου δεν μπορεί να προσδιοριστεί με σαφήνεια καθώς δεν υπάρχουν συγκεκριμένα όρια που να καθορίζουν την έννοια αυτή, ενώ παράλληλα ο χαρακτήρας του εξαρτάται από την κοινωνική πραγματικότητα που ισχύει σε κάθε περιοχή και από το χρόνο στον οποίο μελετάται η έννοια του ελεύθερου χρόνου (Δέφνερ, 2002). Διαφορετικές προσεγγίσεις πάραυτα έχουν επικρατήσει για την αντιμετώπιση της συγκεκριμένης έννοιας (Roberts, 1970):

- Ο ελεύθερος χρόνος αντιμετωπίζεται ως υπόλοιπο δηλαδή ως τμήμα της ζωής που διακρίνεται από άλλες σφαίρες που σχετίζονται με το χρόνο, τη δραστηριότητα, την εμπειρία ή συνδυασμό αυτών.
- Ο ελεύθερος χρόνος αντιμετωπίζεται ως συστατικό στοιχείο, ποιότητα ζωής και στόχο της ανθρώπινης βάσης.

Μελέτες έχουν αποδείξει ότι οι κυριότερες δραστηριότητες οι οποίες αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου είναι οι πολιτιστικές, οι αθλητικές, οι τουριστικές και οι δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής, οι οποίες περιλαμβάνουν δραστηριότητες φαγητού και ποτού. Βάσει των δραστηριοτήτων του η έννοια του ελεύθερου χρόνου έχει αρχίσει να λαμβάνει οικονομικό ρόλο και να επηρεάζει τη συμβολική οικονομία και τις εμπορικές συναλλαγές. Η βιομηχανία του ελεύθερου χρόνου ήδη από το 1920 αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς κλάδους της οικονομίας και ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους κλάδους που η συγκεκριμένη βιομηχανία καλύπτει. Μπορεί να λεχθεί ότι η αύξηση του ελεύθερου χρόνου κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα οδηγεί δυνητικά σε αύξηση της κατανάλωσης τουριστικών προϊόντων (Δέφνερ, 2002).

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στην αρχαιότητα ο άνθρωπος ταξίδευε με πολεμικούς, εμπορικούς, θρησκευτικούς, πολιτικούς, ή επιμορφωτικούς σκοπούς. Οι πρώτοι που επιδόθηκαν σε ταξίδια ήταν επιστήμονες και έμποροι οι οποίοι ταξίδευαν για να μπορέσουν να ασκήσουν το επάγγελμά τους. Προχωρώντας όμως ως την πιο σύγχρονη εποχή, ο τουρισμός απέκτησε μια πιο μαζική μορφή. Τα πρώτα ταξίδια που έγιναν με επίκεντρο την αναψυχή ήταν στην Αίγυπτο και αυτό κυρίως με θρησκευτικά κίνητρα, ενώ οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι ταξίδευαν με καθαρά πολιτιστικό ενδιαφέρον.

Τα ταξίδια τα οποία οδήγησαν στη μαζικοποίηση του τουρισμού και δημιούργησαν το πλαίσιο για τα οργανωμένα τουριστικά πακέτα και τις τουριστικές υπηρεσίες όπως τα γνωρίζουμε σήμερα, είναι οι εκπαιδευτικές μετακινήσεις των Άγγλων ευγενών, που ήθελαν να επισκεφτούν τη Γαλλία και δημιούργησαν δύο ειδών περιηγήσεις: τη μικρή περιήγηση που περιλάμβανε το Παρίσι και τη νοτιοδυτική Γαλλία και τη μακρά περιήγηση που περιλάμβανε εκτός από τους παραπάνω προορισμούς τη Βουργουνδία, τη νότια και τη νοτιοανατολική Γαλλία (Βαρβαρέσος, 1998).

Μέχρι σήμερα ο τουρισμός έχει περάσει διάφορες εξελικτικές περιόδους, με το σταθμό της τουριστικής βιομηχανίας να αποτελεί ο 19^{ος} αιώνας. Οι σημαντικότερες χρονολογούνται, από το 1840 έως το 1945 και από το 1945 με το τέλος του β' παγκοσμίου πολέμου μέχρι τις μέρες μας. Την πρωτομαγιά του 1886 το εργατικό κίνημα έθεσε την έννοια του ελεύθερου χρόνου και διεκδίκησε το εργασιακό οχτάωρο. Με δεδομένο λοιπόν ότι η εργασία ήταν αναγκαστική κοινωνική λειτουργία, ο ελεύθερος χρόνος που απόμεινε ήταν για προσωπική δραστηριότητα και ανάληψη δυνάμεων που διατέθηκαν στην εργασία. Έτσι το 1919 καθιερώθηκε πλέον το τρίπτυχο οχτώ ώρες δουλειά, οχτώ ώρες ανάπαυση και οχτώ ώρες ελεύθερος χρόνος. Οι εργοδότες αντιλήφθηκαν την ανάγκη της «ανανέωσης» των εργαζομένων τόσο σωματικά όσο και ψυχικά και ηθικά και ως μέσο για την αύξηση της παραγωγικότητας (Singh, 2008).

Μετά το τέλος του β' παγκοσμίου πολέμου, η ανάγκη για ανάκαμψη των χωρών είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του εθνικού εισοδήματος τους και κατ' επέκταση του κατά κεφαλήν εισοδήματος των κατοίκων τους, το οποίο πλέον επέτρεψε στους

ανθρώπους πέρα από την κάλυψη των βασικών τους αναγκών να αποκτήσουν απόθεμα. Επίσης η θέσπιση των αδειών μετ' αποδοχών ήταν σημαντικό βήμα στην αποδέσμευση χρόνου. Η συσσώρευση πληθυσμού στα μεγάλα αστικά βιομηχανικά κέντρα και η έλλειψη ποιότητας ζωής σε αυτά έδωσε ακόμα περισσότερα κίνητρα στους ανθρώπους για να αναζητήσουν προορισμούς ώστε να ξεκουραστούν και να ανανεωθούν. Η εξασφάλιση κοινωνικών παροχών στις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις, η πολιτισμική εξέλιξη, η πρόσβαση όλο και περισσότερων ανθρώπων στη γνώση και την πληροφόρηση και η βελτίωση των μέσων μεταφοράς, βοήθησαν προς αυτή την κατεύθυνση (Singh, 2008).

Ο τουρισμός στη μεταπολεμική περίοδο εκδημοκρατίστηκε και από προνόμιο των πλουσίων και των αριστοκρατών έγινε δικαίωμα των εργαζομένων και γενικότερα των μη προνομιούχων, λειτουργώντας για αυτούς ως μέσο ξεκούρασης και ανανέωσης των σωματικών και ψυχικών τους δυνάμεων. Την τελευταία δεκαετία, ο τομέας των ταξιδιωτικών υπηρεσιών έχει αλλάξει ριζικά κυρίως λόγω των νέων τεχνολογιών (Schwanen & Kwan, 2008).

Η λέξη τουρισμός χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1772 από τον Griffiths και η λέξη τουρίστας το 1811. Ο τουρισμός αναψυχής για πρώτη φορά συνδέεται με το Ηνωμένο Βασίλειο στη βιομηχανική επανάσταση, αφού ήταν η πρώτη χώρα η οποία προήγαγε την έννοια του ελεύθερου χρόνου για τον πληθυσμό (Bradley, Hall και Harrison, 2002). Για τους Αμερικανούς, ο τουρισμός αναψυχής θεωρήθηκε ταμπού για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς είχαν το δικαίωμα να κάνουν ένα σύντομο διάλειμμα από τη δουλειά, αλλά δεν τους επιτρεπόταν η "ηδονιστική διασκέδαση" (Culver, 2007), ένας φόβος που απορρίφθηκε κατά τον εικοστό αιώνα.

Στη συγκεκριμένη εργασία θα αναλυθεί ένα συγκεκριμένο είδος τουρισμού, ο κοινωνικός τουρισμός.

Α' ΜΕΡΟΣ: ΚΕΦΑΛΑΙΟ1ο: Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΓΑΘΟ

Ο τουρισμός έχει δύο ρόλους, όπως έχει αναλυθεί από την τουριστική βιβλιογραφία, τον οικονομικό και τον κοινωνικό. Ο οικονομικός ρόλος του τουρισμού σχετίζεται με τους τουριστικούς επιχειρηματίες και τους εργαζομένους του τουριστικού τομέα, καθώς και τους ποικίλους εμπλεκόμενους φορείς, είτε είναι δημόσιοι είτε ιδιωτικοί. Σε αντίθεση με την οικονομική έννοια του τουρισμού, ως κοινωνική έννοια ο τουρισμός αφορά όλα τα στρώματα της κοινωνίας και γι' αυτό το λόγο πολλοί επιθυμούν την ενδυνάμωση του (Hall, 2005).

Κύριο αίτιο για τη διαμόρφωση του κοινωνικού ρόλου του τουρισμού υπήρξε η εκρηκτική αύξησή του, αλλά πιο σημαντική ήταν η μορφή των υπερσύγχρονων κοινωνιών, η οποία χαρακτηρίζεται από την υπερσυγκέντρωση των ανθρώπων στα μεγάλα αστικά κέντρα, στα οποία οι απαιτήσεις της ζωής και επομένως η καθημερινότητα γενικότερα μέσα σε ένα μη φυσικό περιβάλλον, προκαλούν ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις και διαταράσσουν τη σωματική και ψυχική ισορροπία αλλά και την υγεία των ανθρώπων (Tribe, 2006). Γι' αυτό το λόγο ο τουρισμός χρησιμοποιείται σαν μέσο προστασίας, αποκατάστασης, ακόμα και θεραπείας του ανθρώπου. Μέσω αυτού οι τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να απομακρυνθούν από το δυσμενές γι' αυτούς αστικό περιβάλλον και από τις πηγές των επιβαρύνσεων που δέχονται και κατ' αυτόν τον τρόπο να αποκαταστήσουν τη σωματική και ψυχική τους ισορροπία και υγεία.

Ο τουρισμός ως κοινωνικό αγαθό ωφελεί τους ανθρώπους όσον αφορά την υγεία τους, αλλά και οικονομικά. Επίσης μέσω του τουρισμού διαφορετικές κοινωνίες έχουν τη δυνατότητα να βρίσκονται η μια κοντά στην άλλη, να ανταλλάσσουν εμπειρίες, γνώσεις και κουλτούρα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι άνθρωποι που μετέχουν σε τουριστικές δραστηριότητες να αναπτύσσονται και σε πολιτιστικό επίπεδο. Ο τουρισμός πάντα υπακούει στις ανάγκες της αγοράς και μεταβάλλεται και εξελίσσεται διαχρονικά βάσει αυτών. Δικαιολογημένα επομένως, ο τουρισμός θεωρείται ως κοινωνικό αγαθό και τα τουριστικά προϊόντα θεωρούνται προϊόντα που

μπορούν να απολαμβάνουν όλα τα μέλη μιας κοινωνίας (Hall, 2005).

1.2 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ

Ο παλαιότερος ορισμός του κοινωνικού τουρισμού δόθηκε από το Hunzicker (1951), ο οποίος περιγράφει τον κοινωνικό τουρισμό ως:

“τις σχέσεις και τα φαινόμενα στον τομέα του τουρισμού που απορρέουν από τη συμμετοχή στα ταξίδια από οικονομικά αδύνατες ομάδες ή στοιχεία της κοινωνίας που βρίσκονται με άλλο τρόπο σε μειονεκτική θέση”.

Το 1957, ο Hunzicker πρόσθεσε ένα σχόλιο σχετικά με τη φύση των κοινωνικών παροχών τουρισμού, και ανανέωσε τον ορισμό της έννοιας ως:

“ένα συγκεκριμένο είδος τουρισμού που χαρακτηρίζεται από τη συμμετοχή των ατόμων με χαμηλό εισόδημα, που τους παρέχει ειδικές υπηρεσίες” (Hunzicker, 1957, σσ. 12).

Αυτοί οι δύο πρώτοι ορισμοί καταδεικνύουν την πολυπλοκότητα της έννοιας του κοινωνικού τουρισμού καθώς επιτρέπουν διαφορετικές ερμηνείες και προσεγγίσεις. Καθεμία από αυτές είναι καταφανής στα συστήματα κοινωνικού τουρισμού στην Ευρώπη σήμερα:

- Ο κοινωνικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που ενθαρρύνει ειδικά τη συμμετοχή σε τουριστικές δραστηριότητες ατόμων που είναι οικονομικά αδύνατοι ή βρίσκονται με άλλο τρόπο σε μειονεκτική θέση. Οι σχετικές πρωτοβουλίες κοινωνικού τουρισμού στοχεύουν στην προσφορά τουριστικών εμπειριών που είναι ήδη προσβάσιμες στην πλειοψηφία των ατόμων, σε ομάδες που αποκλείονται από αυτές, συνήθως, για οικονομικούς λόγους ή λόγους υγείας. Οι κοινωνικές κατηγορίες που μειονεκτούν ενθαρρύνονται για να είναι ιδιαίτερα ενεργές. Παραδείγματα αντίστοιχων κοινωνικών ομάδων είναι τα παιδιά με αναπηρία ή οι ηλικιωμένοι με περίπλοκα ζητήματα υγείας (Belanger and Jolin, 2011; McCabe, 2009; Minnaert, Maitland and Miller, 2009).

- Ο κοινωνικός τουρισμός είναι το είδος τουρισμού που ενθαρρύνει τη συμμετοχή στον τουρισμό σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που είναι οικονομικά ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο σε μειονεκτική θέση. Σε αυτή την κατηγορία, οι πρωτοβουλίες κοινωνικού τουρισμού στοχεύουν στην ενθάρρυνση της συμμετοχής στον τουρισμό σε πολλά ή στα περισσότερα μέλη της κοινωνίας. Για παράδειγμα, αυτό συμβαίνει μέσω επιδοτούμενων προγραμμάτων, όπως οι πρωτοβουλίες διακοπών με κουπόνια. Τέτοιες πρωτοβουλίες παρέχουν βοήθεια για τη συμμετοχή στον τουρισμό ως μια καθολική παροχή, αλλά είναι ιδιαίτερα επωφελείς για τους οικονομικά ασθενέστερους (Caire, 2011).

Συνοπτικά λοιπόν από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, ως κοινωνικό τουρισμό μπορούμε να ορίσουμε την μορφή τουρισμού στην οποία ο κρατικός ή ο κοινωνικός τομέας συμβάλλει με διάφορους τρόπους, μέσα στα πλαίσια άσκησης κοινωνικής πολιτικής για να διευκολύνει τη συμμετοχή στον τουρισμό των ασθενέστερων κοινωνικών και οικονομικών τάξεων. Με λίγα λόγια ο κοινωνικός ή επιδοτούμενος τουρισμός είναι μορφή τουρισμού που χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι πραγματοποιείται από μέλη του κοινωνικού συνόλου οι οποίοι είναι οικονομικά ασθενείς, χάρη σε ειδικές παροχές προς αυτά και αποτελούν υποχρέωση του κράτους για τις αναπτυσσόμενες οικονομικά χώρες.

Σύμφωνα με το Manilla Declaration του World Tourism Organization, ο κοινωνικός τουρισμός είναι:

“να γίνει η τουριστική αναψυχή προσβάσιμη από την πλειοψηφία, συμπεριλαμβανομένων των νέων, των οικογενειών και των ηλικιωμένων, παρέχοντας μια εξαιρετική οικονομική ευκαιρία.”

Ο κοινωνικός τουρισμός είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ευρεία ποικιλία τύπων διακοπών, προορισμών και ομάδων στόχων. Οι πρωτοβουλίες κοινωνικού τουρισμού μπορεί να είναι κρατικές αλλά και ιδιωτικές. Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες έχουν κάτι κοινό, ότι φέρνουν μια ηθική διάσταση του τουρισμού, και ότι ο πρωτεύων στόχος τους είναι να περιλαμβάνει άτομα στον τομέα του τουρισμού τα οποία διαφορετικά θα αποκλείονταν από αυτόν.

1.3 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Οι ρίζες του κοινωνικού τουρισμού ανάγονται στο 1920, όταν το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (International Bureau of Labor, IBL) οργάνωσε το πρώτο Διεθνές Συνέδριο για τον ελεύθερο χρόνο των εργαζομένων, όπου εκεί αναγνωρίστηκε το δικαίωμα όλων των εργαζομένων για διακοπές. Το 1936 υπογράφηκε στο Παρίσι νομοθετική ρύθμιση από 14 χώρες, σύμφωνα με την οποία καθιερώθηκε για πρώτη φορά ο θεσμός των επιδοτούμενων διακοπών (ISTO, 2012).

Ύστερα από το πέρας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και του κοινωνικού αναβρασμού, έγιναν τρία διεθνή συνέδρια για τον κοινωνικό τουρισμό: το 1956 στη Βέρνη, το 1959 στη Βιέννη και το 1962 στο Μιλάνο. Κανένα από τα τρία αυτά συνέδρια δεν κατέληξε σε μια γενικά αποδεκτή για όλες τις πτυχές του κοινωνικού τουρισμού έννοια, και επομένως δε δόθηκε ένας σαφής ολικός ορισμός αυτού (ISTO, 2012).

Το 1963 ιδρύθηκε στις Βρυξέλλες το Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού (Bureau Internationale, la Tourisme Sociale) το οποίο έχει σήμερα 170 μέλη/ενώσεις κοινωνικού τουρισμού. Αυτό αποτελεί το κυριότερο θεσμικό όργανο του κοινωνικού τουρισμού το οποίο και συνέταξε τη Χάρτα που καθορίζει τις αρχές αυτής της μορφής τουρισμού (ISTO, 2012).

1.4 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα το φαινόμενο του κοινωνικού τουρισμού θα αργήσει να εμφανιστεί σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη κατά περίπου εξήντα χρόνια. Ενώ μέχρι το 1982 στην Ελλάδα ήταν άγνωστη η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού, τότε αρχίζουν να εφαρμόζονται τα πρώτα πειραματικά προγράμματα αυτού. Το πείραμα αυτό του κοινωνικού τουρισμού ήταν πενταετές, και τα αντίστοιχα προγράμματα αναπτύχθηκαν από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, την Εργατική Εστία και τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς .

Αν και το επίδομα αδείας ήταν ήδη γνωστό από το 1962, τα προγράμματα

κοινωνικού τουρισμού έφτασαν στο απόγειό τους το 1984-1985, όπου 500,000 άτομα έκαναν χρήση αυτού του δικαιώματος. Κι ενώ ο τουρισμός άρχισε να αναπτύσσεται κατά τη δεκαετία του 1980 στην Ελλάδα, με τη δημιουργία νέων τουριστικών καταλυμάτων και την ανάπτυξη ιδιωτικών μέσων μαζικής μεταφοράς, μόνο στα τέλη του 20ου αιώνα άρχισαν να προστίθενται και άλλοι φορείς στην παροχή προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού, κυρίως δημόσιου ενδιαφέροντος, όπως ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων, η Ολυμπιακή Αεροπορία, ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδας, και η αλυσίδα ξενοδοχείων Ξενία του ΕΟΤ.

Τα πρώτα χρόνια ο ΕΟΤ εξυπηρέτησε μέχρι και 200.000 τουρίστες αλλά στα επόμενα χρόνια ο αριθμός αυτός μειώθηκε σημαντικά και ελαχιστοποιήθηκε το 1993. Ο κοινωνικός τουρισμός και τα προγράμματα αυτού επιδοτούνταν από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και την Εργατική Εστία και άλλους δημόσιους φορείς. Ο θεσμός του κοινωνικού τουρισμού στη χώρα μας έχει ενισχυθεί, αλλά σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες υστερεί σημαντικά στο μέγεθος των δικαιούχων και στο ύψος της επιδότησης. Σύμφωνα με τις νέες νομοθεσίες και υπουργικές αποφάσεις, οι οποίες ορίζουν τη διάλυση του Οργανισμού Εργατικής Εστίας, ο κοινωνικός τουρισμός έχει υποστεί ένα μεγάλο και σοβαρό πλήγμα για την υπόστασή του στη χώρα μας (Ανδριώτης, 2008).

1.5 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Βάσει του ορισμού και της ανάλυσης αυτού σχετικά με τον κοινωνικό τουρισμό που έγινε παραπάνω, προκύπτει ότι τρεις είναι οι κυριότεροι παράγοντες και φορείς του κοινωνικού τουρισμού. Ο πρώτος είναι η πολιτεία και οι υπόλοιποι φορείς οι οποίοι επιδοτούν τον κοινωνικό τουρισμό και καθορίζουν το πλαίσιο ανάπτυξης του, ο δεύτερος είναι το ύψος της επιδότησης που καθορίζει το είδος και τη διάρκεια του κοινωνικού τουρισμού και ο τρίτος είναι οι δικαιούχοι κοινωνικού τουρισμού.

1.5.1 Οι φορείς κοινωνικού τουρισμού

Για τη χώρα μας τέσσερεις είναι οι κυριότεροι φορείς κοινωνικού τουρισμού: ο ΕΟΤ για όλο τον πληθυσμό της χώρας, η Εργατική Εστία για τους ασφαλισμένους στο ΙΚΑ, η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς για τη νεολαία της χώρας και ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων ΟΓΑ για τον αγροτικό πληθυσμό. Και οι τέσσερεις αυτοί φορείς δημιουργούν και πραγματοποιούν τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, αλλά υπό ξεχωριστές προϋποθέσεις, ανάλογα με το σύνολο του πληθυσμού στο οποίο απευθύνονται. Επομένως δεν υπάρχει κάποιος ενιαίος φορέας κοινωνικού τουρισμού και άρα ένας συγκεκριμένος τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων που μπορεί να εμφανίζονται (koinonikostourismos.gr).

Υπάρχουν και άλλοι οργανισμοί που μπορούν να αναλάβουν το ρόλο του φορέα κοινωνικού τουρισμού, οι οποίοι μπορεί να είναι είτε δημόσιοι είτε ιδιωτικοί φορείς. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ), οι κρατικές και ιδιωτικές τράπεζες, διάφορες ιδιωτικές ενώσεις και οργανισμοί κλπ. Καθένας από αυτούς τους οργανισμούς διαμορφώνει ξεχωριστά προγράμματα τα οποία απευθύνονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες δικαιούχων και προσφέρουν διαφορετικές ευκολίες.

Φυσικά φορείς κοινωνικού τουρισμού θεωρούνται και οι επιχειρήσεις του τουριστικού κυκλώματος, είτε καταλύματα είτε επιχειρήσεις φοίτησης, που υπογράφουν συμβάσεις με τους χρηματοδοτικούς φορείς για να συμμετέχουν στα διάφορα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού.

1.5.2 Η επιδότηση του κοινωνικού τουρισμού

Η επιδότηση του κοινωνικού τουρισμού από τους φορείς που αναφέρθηκαν παραπάνω, ποικίλλει τόσο ανά φορέα όσο και ανά περίοδο εφαρμογής των σχετικών προγραμμάτων. Μπορεί να υπάρχει διαβάθμιση από την πλήρη κάλυψη ολόκληρης της τουριστικής δαπάνης, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων μεταφοράς, διαμονής, διατροφής, εκδρομών κλπ, μέχρι τη μικρή και συνήθως ανεπαρκή επιδότηση μόνο μέρους της τουριστικής δαπάνης. Συνήθως συντάσσονται προγράμματα μέσα στα οποία καθορίζεται το ύψος της επιχορήγησης για κάθε τουριστικό προϊόν που προσφέρεται στους δικαιούχους. Κατά γενική εκτίμηση το ύψος της επιδότησης

κρίνεται χαμηλό αλλά και ανεπαρκές για να μπορέσει να καλύψει τη δαπάνη για διακοπές ανεκτής ποιότητας (koinonikostourismos.gr).

1.5.3 Οι δικαιούχοι του κοινωνικού τουρισμού

Ο κοινωνικός τουρισμός απευθύνεται σε άτομα τα οποία έχει διαπιστωθεί ότι βρίσκονται σε κατάσταση πλήρους ή μερικής αδυναμίας για να ασκήσουν το δικαίωμα τους στον τουρισμό. Αυτό μπορεί να απορρέει από διάφορες συνθήκες όπως οικονομικές συνθήκες, από φυσική ή διανοητική αναπηρία, από περιορισμένη κινητικότητα, από συνθήκες προσωπικής ή οικογενειακής απομόνωσης, από γεωγραφικές δυσχέρειες ή από μια μεγάλη ποικιλία αιτιών που τελικά αποτελούν πραγματικό εμπόδιο.

Στη χώρα μας οι προϋποθέσεις είναι, οι χρήστες να εντάσσονται σε ορισμένες κοινωνικές κατηγορίες και το εισοδηματικό τους επίπεδο. Σχετικά με το εισοδηματικό επίπεδο, στα προγράμματα συμμετέχουν κατά κανόνα οι χαμηλόμισθοι, δηλαδή οι οικονομικά ασθενέστερες τάξεις του πλήθους, σύμφωνα με το πλαίσιο άσκησης της κρατικής κοινωνικής πολιτικής (dikaiologitika.gr).

Ο γενικός χαρακτηρισμός για τους δικαιούχους του κοινωνικού τουρισμού είναι ότι αποτελούν “κοινωνικά στρώματα με χαμηλό εισόδημα” ή “ομάδες ατόμων που για διάφορες αιτίες, αλλά κυρίως και κοινωνικούς λόγους και για λόγους υγείας, έχουν δυσκολίες να κάνουν διακοπές”. Σύμφωνα με αυτούς τους χαρακτηρισμούς μπορούν να δημιουργηθούν διάφορες κατηγορίες ατόμων όπως (dikaiologitika.gr):

- οι εργαζόμενοι και συνταξιούχοι με χαμηλό εισόδημα,
- οι άνεργοι,
- τα άτομα με ειδικές ανάγκες συμπεριλαμβανομένων και των υπερηλίκων,
- οι πολύτεκνοι των οποίων το εισόδημα είναι συνήθως ανεπαρκές λόγω των μεγάλων οικογενειακών δαπανών,
- οι πολιτικοί πρόσφυγες, αγρότες και αγρότισσες των οποίων η πρόσβαση στον τουρισμό είναι δύσκολη η δεν έχουν την απαιτούμενη πληροφόρηση και εμπειρία,
- οι ανύπαντρες μητέρες και γυναίκες ή άνδρες εν χηρεία που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα οικονομικά προβλήματα,
- η νεολαία, για τα προγράμματα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, που

δεν έχει δικό της εισόδημα και αντιμετωπίζει δαπάνες σπουδών,

- οι ασφαλισμένοι του ΙΚΑ, για τα προγράμματα της Εργατικής Εστίας, οι οποίοι είναι κατά κανόνα χαμηλόμισθοι και χαμηλοσυνταξιούχοι.

Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι τα κυριότερα εμπόδια για πρόσβαση στον τουρισμό είναι τρία. Πρώτον η οικονομική δυσκολία, δεύτερον οι λόγοι υγείας, και τρίτον η έλλειψη πληροφόρησης για τις τουριστικές δυνατότητες, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ο φόβος για τις διακοπές ή ακόμα και τη γενικότερη απομάκρυνση από τον τόπο κατοικίας και αυτό εμποδίζει πολλούς δυνητικούς τουρίστες να αποκτήσουν την τουριστική εμπειρία. Ο κοινωνικός τουρισμός προσπαθεί να καταρρίψει και τα τρία αυτά εμπόδια, ή έστω να τα παρακάμψει, κάνοντας έτσι εμφανές το ανθρωπιστικό και το κοινωνικό του περιεχόμενο.

1.6 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο κοινωνικός τουρισμός επειδή χρηματοδοτείται καθολικά ή μερικά από τους προαναφερθέντες φορείς του, διαμορφώνεται σύμφωνα με τις δυνατότητες και τις σκοπιμότητές τους. Στην πραγματικότητα οι φορείς του κοινωνικού τουρισμού λειτουργούν κατά κάποιο τρόπο σαν τουριστικά γραφεία, που δημιουργούν τουριστικά πακέτα σύμφωνα με τις επιθυμίες ή επιδιώξεις τους και τα παραχωρούν στους δικαιούχους, χωρίς όμως οι δικαιούχοι να εκφράσουν τις δικές τις τουριστικές επιθυμίες ή επιδιώξεις. Έτσι τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού τουρισμού είναι αυτά που θέλουν οι χρηματοδότες τους να του προσάψουν. Συγκεκριμένα (Minnaert, 2012):

- Η διάρκεια των διακοπών του κοινωνικού τουρισμού είναι πέντε έως επτά ημέρες.
- Η χρονική περίοδος των προγραμμάτων είναι εκτός σαιζόν (χειμερινής ή θερινής ανάλογα με τον προορισμό) και συγκεκριμένα: για τις 7μερες διακοπές είναι οι μήνες Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος, Ιανουάριος, Φεβρουάριος και Μάρτιος, ενώ για τις 3μερες ή 4μερες διακοπές είναι οι μήνες Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος, Ιούλιος και Αύγουστος.
- Η τιμή των προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού είναι προσιτή σε σχέση με την

κανονική τιμή των διανυκτερεύσεων την αντίστοιχη περίοδο.

- Συνήθως με τη διαμονή περιλαμβάνεται ημιαστροφή.
- Οι χρήστες προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού απολαμβάνουν συμπληρωματικές εκπώσεις, πχ. σε άλλα γεύματα του ξενοδοχείου, σε χώρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, μέσα μεταφοράς κλπ.

1.7 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Από τη φύση του ο κοινωνικός τουρισμός, τουλάχιστον θεωρητικά, έχει μεγάλη σημασία για τα μέλη μιας κοινωνίας που αδυνατούν για διάφορους λόγους να ικανοποιήσουν τις τουριστικές τους ανάγκες με δικά τους μέσα. Αυτή η σημασία χαρακτηρίζεται από τον ανθρωπιστικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό χαρακτήρα αυτής της μορφής τουρισμού (Minnaert et al., 2009).

Ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας του κοινωνικού τουρισμού προκύπτει από το γεγονός ότι απευθύνεται σε αναξιοπαθούντες ανθρώπους τους οποίους και υποστηρίζει στην άσκηση του τουριστικού τους δικαιώματος με ανθρωπιστικά κριτήρια (McCabe, 2009).

Ο κοινωνικός χαρακτήρας του προκύπτει από το γεγονός ότι προσφέρει ένα κοινωνικό αγαθό, όπως είναι ο τουρισμός, αγαθό που δικαιούνται όλα τα μέλη μιας κοινωνίας (McCabe, 2009).

Ο οικονομικός του χαρακτήρας προκύπτει από το γεγονός ότι μπορεί να βοηθήσει οικονομικά μια περιοχή ή τις τουριστικές επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν προβλήματα πληρότητας (McCabe, 2009).

Ο πολιτικός χαρακτήρας του προκύπτει από το γεγονός ότι χρησιμοποιείται σαν μέσο άσκησης μιας χρήσιμης τουριστικής πολιτικής, όπως η πολιτική της χρονικής και τοπικής ισοκατανομής του τουριστικού φορτίου (McCabe, 2009). Πιο συγκεκριμένα, οι τουριστικοί προορισμοί εκλέγονται επίσης από τους φορείς κοινωνικού τουρισμού. Συνήθως οι προορισμοί αυτοί βρίσκονται σε όλους τους νομούς της χώρας, πλην των θεωρούμενων τουριστικά κορεσμένων. Για παράδειγμα, στο πρόγραμμα του ΕΟΤ για τον κοινωνικό τουρισμό για κάποιο έτος, είναι πιθανό να αποκλείονταν ως τουριστικοί προορισμοί οι νόμοι της Κρήτης, των Κυκλάδων, της Δωδεκανήσου, της Χαλκιδικής,

των Ιονίων νήσων και ο νομός Θεσσαλονίκης καθώς και η πόλη των Αθηνών. Αυτό σημαίνει ότι ο ΕΟΤ επιδιώκει τη γεωγραφική ισοκατανομή του τουριστικού φορτίου, όπως επιδιώκει και τη χρονική ισοκατανομή του με τον καθορισμό της τουριστικής περιόδου. Περισσότερα σχετικά με τις θετικές επιπτώσεις της συγκεκριμένης πολιτικής θα αναπτυχθούν σε αντίστοιχο κεφάλαιο.

1.8 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στην πράξη και κατά την εφαρμογή των διάφορων προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού παρουσιάστηκαν αρκετά προβλήματα, τα οποία ανάγονται πρωτίστως στον τρόπο διαχείρισης αυτής της μορφής τουρισμού. Τα κυριότερα από αυτά τα προβλήματα είναι τα εξής:

- Οι προστριβές μεταξύ των φορέων του κοινωνικού τουρισμού και των συμβεβλημένων ξενοδοχειακών καταλυμάτων, που οφείλεται κυρίως σε καθυστερήσεις πληρωμών, σε αθέτηση συμβατικών υποχρεώσεων και σε απροσδιόριστη περιγραφή των τουριστικών προϊόντων και των εκατέρωθεν υποχρεώσεων.
- Το μικρό διάστημα των διακοπών, το οποίο όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν είναι ικανό να ικανοποιήσει τις τουριστικές ανάγκες των δικαιούχων.
- Το γεγονός ότι συχνά γίνονται δικαιούχοι άτομα, που δε συγκεντρώνουν τα κριτήρια επιλογής, ενώ άλλα άτομα που τα συγκεντρώνουν αποκλείονται από το πρόγραμμα. Αυτό συμβαίνει γιατί λαμβάνονται υπόψη πολιτικά ή κομματικά και προσωπικά αιτήματα κατά παράβαση των όρων των προγραμμάτων.
- Πολλές τουριστικές επιχειρήσεις, κυρίως τα ξενοδοχεία, θεωρούν τους τουρίστες του κοινωνικού τουρισμού σαν τουρίστες δεύτερης κατηγορίας και τους εξυπηρετούν ανάλογα, κυρίως για οικονομικούς λόγους. Το δηλωθέν εισόδημα με τη φορολογική δήλωση, που αποτελεί το κυριότερο κριτήριο επιλογής των δικαιούχων, δεν είναι ασφαλές κριτήριο γιατί όπως είναι γνωστό, δεν υποδηλώνει πάντοτε την πραγματική οικονομική κατάσταση του υποψήφιου δικαιούχου.

- Ο γραφειοκρατικός τρόπος διάθεσης των δελτίων κοινωνικού τουρισμού, που αρκετά συχνά είναι απαράδεκτος. Το πρόγραμμα του κοινωνικού τουρισμού του ΕΟΤ πολλές φορές εξαγγέλλεται μια συγκεκριμένη ημερομηνία και οι υποψήφιοι δικαιούχοι πρέπει μέσα σε δύο ημέρες να κάνουν κρατήσεις στο τουριστικό κατάλυμα, να στείλουν προκαταβολή και να υποβάλλουν σε ένα κατάστημα τραπέζης έξι δικαιολογητικά, εκ των οποίων τα δύο με αντίγραφα. Κατά τον τρόπο δημιουργείται και το εύλογο ερώτημα γιατί ενώ το πρόγραμμα προετοιμαζόταν για αρκετούς μήνες, παρέχεται προθεσμία μόνο δύο ημερών στους δικαιούχους για να προβούν σε όλες τις παραπάνω ενέργειες.

1.9 ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το μέγεθος της αγοράς του κοινωνικού τουρισμού δεν είναι δυνατό να καθοριστεί. Αυτό συμβαίνει γιατί εξαρτάται από το ποιές ομάδες πληθυσμού θα επιλεγούν σαν δικαιούχοι από τους φορείς του κοινωνικού τουρισμού. Από τις προαναφερθείσες κατηγορίες δικαιούχων, καμίας το μέγεθος δεν είναι ακριβώς γνωστό. Αλλά και τα κριτήρια επιλογής δικαιούχων δεν είναι σταθερά. Το ύψος του εισοδήματος για παράδειγμα αλλάζει από έτος σε έτος (Caire, 2011).

Έτσι μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η αγορά του κοινωνικού τουρισμού είναι μια τεράστια δεξαμενή δυνητικών τουριστών, από την οποία αντλούν τους δικαιούχους υπεύθυνοι φορείς, σύμφωνα με τα προγράμματα που συντάσσουν. Με άλλα λόγια το μέγεθος της αγοράς του κοινωνικού τουρισμού προκαθορίζεται από τους φορείς του και δε διαμορφώνεται από την ελεύθερη τουριστική αγορά, όπως συμβαίνει με τις άλλες μορφές τουρισμού (Caire, 2011).

Πάντως το μέγεθος της δυνητικής αγοράς του κοινωνικού τουρισμού μπορεί έμμεσα και προσεγγιστικά να υπολογιστεί από τα μεγέθη των κατηγοριών των δικαιούχων. Στη χώρα μας το ποσοστό των ατόμων με ειδικές ανάγκες ανέρχεται στο 10% του συνολικού πληθυσμού. Το σύνολο των ανέργων ανέρχεται στο 12% του ενεργού πληθυσμού. Το σύνολο των χαμηλόμισθων εργαζομένων και των χαμηλοσυνταξιούχων δεν είναι δυνατό να καθοριστεί λόγω της ρευστότητας του όρου

χαμηλό εισόδημα, οπωσδήποτε όμως αντιπροσωπεύει ποσοστό μεγαλύτερο του 5% του συνολικού πληθυσμού με το εκάστοτε ισχύοντα κριτήρια. Το μέγεθος των υπόλοιπων ομάδων δικαιούχων δεν είναι επίσης δυνατό να καθοριστεί. Όμως σε κάθε περίπτωση δεν θα ήταν υπερβολικό να υποστηριχτεί ότι ο μισός πληθυσμός κάθε χώρας θα μπορούσε να υπαχθεί σε κάποια κατηγορία κοινωνικού τουρισμού. Ποσοστό που ανταποκρίνεται και στις τουριστικές στατιστικές σύμφωνα με τις οποίες μόνο το 50–60% του πληθυσμού των ανεπτυγμένων χωρών κάνει τουρισμό (Caire, 2011).

Στη χώρα μας όπως και σε πολλές άλλες χώρες, ο τουρισμός των ατόμων με ειδικές ανάγκες υπάγεται στον κοινωνικό τουρισμό και αντιμετωπίζεται ανάλογα. Σε μερικές χώρες όμως όπως για παράδειγμα στη Μεγάλη Βρετανία, ο τουρισμός των ατόμων με ειδικές ανάγκες ή αλλιώς τουρισμός για όλους, αποτελεί διαφορετική μορφή τουρισμού, με διαφορετικά χαρακτηριστικά και με διαφορετική φιλοσοφία. Στη συγκεκριμένη εργασία θα θεωρηθεί ότι ο τουρισμός για όλους αποτελεί ένα κομμάτι του κοινωνικού τουρισμού. Για το σκοπό αυτό η σχέση του κοινωνικού τουρισμού με τον τουρισμό για όλους και οι μεταξύ τους ομοιότητες και διαφορές εξετάζονται στο επόμενο κεφάλαιο της πτυχιακής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

2.1 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ Η ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

Κάτω από το πνεύμα των αρχών της διακήρυξης του 1981 για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ο αγγλικός οργανισμός τουρισμού ανέλαβε μία καμπάνια υποστήριξης του δικαιώματος των ατόμων αυτών, να έχουν ισότιμη πρόσβαση σε όλες τις τουριστικές υπηρεσίες και δημοσίευσε το 1989 τα συμπεράσματα και τις προτάσεις του, καθιερώνοντας για πρώτη φορά τον όρο «τουρισμός για όλους», με την έννοια ότι όλοι οι άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες, πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα, ίδιες και ίσες ευκαιρίες και ίδιες προσβάσεις στον τουρισμό (English Tourism Board, 1989). Για να γίνει αυτό πραγματικότητα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες κάλεσε όλους τους τουριστικούς επιχειρηματίες να πάρουν ειδικά μέτρα ώστε τα άτομα αυτά να έχουν πρόσβαση στις εγκαταστάσεις και τα μέσα τους και να μπορούν να απολαμβάνουν τα τουριστικά προϊόντα τους, με τον τρόπο που τα απολαμβάνουν και οι υπόλοιποι τουρίστες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με το σχέδιο δράσης της για τον τουρισμό έδωσε προτεραιότητα στις μορφές τουρισμού που πρέπει να υποστηριχτούν και καθόρισε την ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού και ιδιαίτερα του τουρισμού για άτομα με ειδικές ανάγκες σαν επιδίωξη πρώτης προτεραιότητας. Με αυτόν τον τρόπο χαρακτήρισε τον τουρισμό για άτομα με ειδικές ανάγκες σαν μορφή του κοινωνικού τουρισμού και με δύο project που δημοσίευσε καθόρισε τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν από τις τουριστικές υπηρεσίες και από τα κράτη μέλη για την ανάπτυξή του.

Έτσι καθιερώθηκε σαν εναλλακτική μορφή τουρισμού ο «τουρισμός για όλους» ή τουρισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες, που μπορεί να οριστεί σαν ο τουρισμός που έχει τουριστική πελατεία τα άτομα και τους συνοδούς τους, πολλοί από τους οποίους είναι δυνητικοί τουρίστες.

Από τουριστικής απόψεως ο εμποδιζόμενος πληθυσμός ελήφθη υπόψη στην κατάταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες όσον αφορά τη δυνατότητά τους να κάνουν τουρισμό. Από το σύνολο των ατόμων με ειδικές ανάγκες περίπου οι μισοί χρειάζονται συνοδό, νοσηλευτή ή αποκλειστική νοσοκόμα, ανάλογα με τη σοβαρότητα της ειδικής ανάγκης. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι εμποδίζονται να έχουν ισότιμη πρόσβαση στον

τουρισμό, λόγω ανικανότητας ή υποχρέωσης και συχνά στερούνται το κοινωνικό αυτό αγαθό. Δηλαδή δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους συνανθρώπους τους, δεν μπορούν να απολαύσουν τα τουριστικά προϊόντα γιατί δεν τους προσφέρονται με τρόπο που να μπορούν να τα απολαύσουν.

Δυστυχώς δεν μπορούν να απολαύσουν και άλλα αγαθά. Δεν έχουν ισότιμη πρόσβαση στην απασχόληση, στις συγκοινωνίες, στη μάθηση, στη διασκέδαση και σε πολλές άλλες δραστηριότητες της καθημερινής ζωής, ενώ παράλληλα πολλοί συνάνθρωποί τους, τους θεωρούν βάρος, κοινωνικά αποκλεισμένους και ανάπηρους.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών βάσει όλων των παραπάνω κήρυξε το 1981 ως έτος των ατόμων με ειδικές ανάγκες, προσδιόρισε τα προβλήματά τους και τα δικαιώματά τους, ανέθεσε στην ανθρώπινη κοινωνία να αλλάξει στάση και συμπεριφορά απέναντί τους και τα έθνη μέλη του να λάβουν μέτρα υποστήριξης τους.

2.2 Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Ο τουρισμός για όλους αν και θεωρείται μορφή κοινωνικού τουρισμού και σαν τέτοιος αντιμετωπίζεται από όλες τις χώρες, διαφέρει από αυτόν, τουλάχιστον στον τρόπο που αντιμετωπίζει τους τουρίστες. Ο κοινωνικός τουρισμός σαν κοινωνική υπηρεσία προσφέρεται σε επιλεγμένες, με βάση ορισμένα κριτήρια, ομάδες τουριστών από το κράτος, βάσει ενός προγράμματος που καθορίζει τους τουριστικούς προορισμούς, την τουριστική περίοδο, τη διάρκεια των διακοπών και το είδος της διαμονής και διατροφής.

Σε αυτή τη διαδικασία η πολιτεία ξεχωρίζει τους δικαιούχους και σε άλλους προσφέρει το τουριστικό αυτό αγαθό, ενώ άλλους τους αποκλείει από την προσφορά του. Ο τουρισμός για όλους προβλέπει να μπορούν όλα τα άτομα με ειδικές ανάγκες να κάνουν τουρισμό όποτε θέλουν, σε όποιο τουριστικό προορισμό θέλουν, όσο χρόνο θέλουν, να προτιμούν όποια μορφή τουρισμού θέλουν και να αγοράζουν όποια τουριστικά προϊόντα θέλουν και φυσικά μπορούν, όπως κάνουν οι τουρίστες χωρίς ειδικές ανάγκες.

Έτσι ο τουρισμός για όλους παρουσιάζεται σαν διαχωριστικός τουρισμός ενώ ο

κοινωνικός τουρισμός στηρίζεται στο σλόγκαν: “Not to exclude to segregate but to include and integrate”, δηλαδή «όχι στο διαχωρισμό για τον αποκλεισμό, αλλά στη συμμετοχή και την ενοποίηση» (English Tourism Board, 1989, p.4).

2.3 ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

Τα κυριότερα μέτρα και οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού για όλους μπορούν να καταταχθούν στις παρακάτω κατηγορίες (Τουριστική Εκπαίδευση, 2012).

- 1 Μέτρα πρόσβασης στα μεταφορικά μέσα.** Για να μετακινηθούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ιδίως εκείνοι που έχουν προβλήματα κινητικότητας, πρέπει τα μέσα μεταφοράς να διαθέτουν εύκολη επιβίβαση και αποβίβαση και χώρους για τα τροχήλατα αμαξίδια με ειδικές σημάσεις. Οι αεροπορικές εταιρείες ανάλογα με το βαθμό της κινητικής ανικανότητας έχουν θεσπίσει κανόνες χειρισμού και αντιμετώπισης των σχετικών προβλημάτων.
- 2 Μέτρα πρόσβασης στα ξενοδοχειακά καταλύματα.** Τα δωμάτια των ξενοδοχείων για να εξυπηρετήσουν άτομα με ειδικές ανάγκες πρέπει να είναι ειδικών προδιαγραφών. Να έχουν κατάλληλες διαστάσεις, επαρκή βοηθητικό εξοπλισμό, ειδικές σημάσεις και ειδικό αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Υπάρχουν συγκεκριμένες προδιαγραφές και αρχιτεκτονικά σχέδια για τον τύπο των δωματίων αυτών.
- 3 Μέτρα πρόσβασης στις πληροφορίες.** Τα άτομα με ειδικές ανάγκες πρέπει να γνωρίζουν σε ποια ξενοδοχεία των τουριστικών προορισμών υπάρχουν προσπελάσιμες διευκολύνσεις. Αντίστροφα, οι ξενοδόχοι πρέπει να ξέρουν ποια και πόσα άτομα με ειδικές ανάγκες θα φιλοξενήσουν, για να πάρουν τα απαραίτητα μέτρα. Η αμφίδρομη πληροφόρηση είναι απαραίτητη προϋπόθεση στην προσφορά και τη ζήτηση των προϊόντων του τουρισμού για όλους.
- 4 Η συμπεριφορά και η στάση του προσωπικού των τουριστικών επιχειρήσεων απέναντι στα άτομα με ειδικές ανάγκες.** Για να εξυπηρετηθούν ικανοποιητικά τα άτομα με ειδικές ανάγκες δεν αρκεί μόνο η ευγενική προθυμία του προσωπικού, που ίσως να είναι αρκετή για τους τουρίστες χωρίς ειδικές ανάγκες. Το

προσωπικό πρέπει επιπλέον να γνωρίζει την ψυχολογία των ατόμων που έχουν κάποια ειδική ανάγκη, να γνωρίζουν την ίδια την ανάγκη και τον τρόπο αντιμετώπισής της και να γνωρίζουν τα χρησιμοποιούμενα μέσα που πιθανώς χρειάζονται για την αντιμετώπισή τους. Αυτές οι γνώσεις αποκτώνται με την κατάλληλη εκπαίδευση του προσωπικού. Στην προκειμένη περίπτωση η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδοτεί προγράμματα εκπαίδευσης, όπως επιδοτεί και τη μετατροπή των κοινών ξενοδοχειακών δωματίων σε δωμάτια που να μπορούν να εξυπηρετούν άτομα με ειδικές ανάγκες.

- 5 **Λοιπές κατηγορίες μέτρων:** Περαιτέρω από τα μέτρα τα οποία αναφέρθηκαν μέχρι τώρα, υπάρχουν και λοιπές κατηγορίες μέτρων οι οποίες περιλαμβάνουν μέτρα κατά είδος επιχειρήσεων, μέτρα κατά είδος δραστηριότητας και μέτρα κατά είδος ανικανότητας.

2.4 Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

Στη χώρα μας ο ορισμός για όλους δεν αντιμετωπίζεται σαν αυτόνομη εναλλακτική μορφή τουρισμού, αλλά εντάσσεται στον κοινωνικό τουρισμό και έχει ανάλογη διαχείριση. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αποτελούν επιλέξιμη κατηγορία των δικαιούχων κοινωνικού τουρισμού με τη γενική ένδειξη «άτομα με αναπηρία πάνω από 67%» που δεν περιλαμβάνει όλα τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Ο πρωταγωνιστικός ρόλος στην ανάπτυξη του τουρισμού για όλους ανήκει αναμφισβήτητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που υιοθέτησε δραστικά μέτρα αντιμετώπισης όλων των προβλημάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες και όχι μόνον των τουριστικών τους προβλημάτων. Δυστυχώς η χώρα μας υστερεί στον τομέα αυτόν και όποια μέτρα ελήφθησαν, ελήφθησαν για να ακολουθηθεί η Ευρωπαϊκή πολιτική και όχι από κρατική πρωτοβουλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ο τουρισμός τρίτης ηλικίας είναι ο τουρισμός που κάνουν τα άτομα τρίτης ηλικίας. Η διάκριση των ηλικιών δεν είναι φυσική διάκριση αλλά συμβατική, καθώς η φύση δεν θέτει όρια ηλικιών, αλλά προικίζει τους ανθρώπους με περισσότερα ή λιγότερα προσόντα που αφορούν την υγεία τους και τη φυσική τους κατάσταση. Βάσει αυτής της άποψης λοιπόν υπάρχουν υπερήλικες 55 ετών και υπάρχουν μεσήλικες 75 ετών, οι η ηλικία συνδυαστεί με τη ρώμη, την αντοχή, την υγεία και γενικότερα με τη φυσική κατάσταση των ανθρώπων (Κάτσος, 2004). Επειδή η διάκριση των ηλικιών είναι συμβατική, υπάρχουν πολλές απόψεις για την Τρίτη ηλικία. Για άλλους αυτή αρχίζει στα 55 χρόνια ζωής, για άλλους στα 60 και για άλλους στα 65. Στην πράξη και κατά κοινή αντίληψη και η Τρίτη ηλικία αρχίζει όταν κάποιος εργαζόμενος συνταξιοδοτηθεί ύστερα από 35 χρόνια πραγματικής εργασίας. Η συνταξιοδότηση με αυτούς τους όρους μπορεί να γίνει αν ο εργαζόμενος είναι 53 ετών, όπως είθισται για τους στρατιωτικούς. Για άλλους η συνταξιοδότηση γίνεται όταν είναι 55 ή 60 ή 65 χρόνων, ενώ για τους καθηγητές πανεπιστημίων γίνεται στα 68 χρόνια. Άρα η συνταξιοδότηση δεν αποτελεί κριτήριο καθορισμού της τρίτης ηλικίας (Καψή 2006).

Στη χώρα μας μερικοί δημόσιοι οργανισμοί δέχονται ότι η Τρίτη ηλικία ξεκινάει στα 60 χρόνια ζωής. Η Ολυμπιακή Αεροπορία και ο ΟΣΕ χορηγούν εκπτώσεις στα εισιτήρια ατόμων τρίτης ηλικίας που έχουν συμπληρώσει το 60^ο έτος της ηλικίας τους. Για άλλους οργανισμούς η τρίτη ηλικία ξεκινάει αργότερα. Η γενική τάση είναι να θεωρείται ότι η Τρίτη ηλικία αρχίζει στα 65 χρόνια ζωής, θεώρηση που στηρίζεται και στην αύξηση του ορίου ζωής.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Κοινωνιολογίας Τσαούση (1985, σελ. 224), ο πληθυσμός κατατάσσεται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες ηλικιών, στην κατηγορία των παιδιών από 0-14 χρόνων, στην κατηγορία του ενεργού πληθυσμού από 15-64 χρόνων και στην κατηγορία των συντηρουμένων γερόντων από 65 χρόνων και άνω. Διακρίνει έτσι την Τρίτη ηλικία βάσει του κριτηρίου της δυνατότητας των ανθρώπων να αυτοσυντηρηθούν.

Από τουριστικής άποψης οι παραπάνω λεπτομέρειες για την Τρίτη ηλικία αναφέρθηκαν σκόπιμα για να καταδειχθεί ότι η τουριστική αγορά του τουρισμού τρίτης ηλικίας χαρακτηρίζεται από έντονη τμηματοποίηση, γεγονός που πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τους τουριστικούς επιχειρηματίες. Γιατί άλλα τουριστικά προϊόντα και άλλα τουριστικά ενδιαφέροντα έχει ένας ενεργός συνταξιούχος 65 ετών και άλλα ένας υπερήλικας άνω των 75 ετών. Άλλα έχει ένα άτομο της ηλικίας με προβλήματα υγείας και άλλα έχει ένα άτομο τρίτης ηλικίας με καλή φυσική κατάσταση. Από τα άτομα τρίτης ηλικίας αυτά που υπερβαίνουν το 75 ο έτος της ηλικίας τους θεωρούνται, ανεξάρτητα από την κατάσταση της υγείας τους, σαν άτομα με ειδικές ανάγκες και υπάγονται στον τουρισμό για όλους και αντιμετωπίζονται ανάλογα .

3.2 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.

Οι τουρίστες τρίτης ηλικίας είναι το πιο ευαίσθητο, το πιο ανομοιογενές, το πιο δύσκολο και το πιο συντηρητικό τμήμα της συνολικής τουριστικής αγοράς. Είναι έμπειροι, ενημερωμένοι και απαιτητικοί τουρίστες, οι οποίοι ξέρουν τι θέλουν και τι ζητούν και απαιτούν, ανταποκρινόμενοι σωστά τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, και έχουν σωστή αντιμετώπιση στο χειρισμό των προβλημάτων τους (Καψή 2006).

Από κοινωνικής απόψεις εκτός από τα προαναφερθέντα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους, έχουν και τα παρακάτω:

- 1 Είναι ανεπάγγελτοι αφού οι περισσότεροι είναι συνταξιούχοι.
- 2 Έχουν σταθερό εισόδημα και υψηλό δείκτη αποταμίευσης, άρα και αρκετό διαθέσιμο εισόδημα για τις διακοπές τους.
- 3 Έχουν ελεύθερο χρόνο χωρίς περιοριστικές υποχρεώσεις.
- 4 Ανήκουν στο στάδιο της άδειας φωλιάς, δηλαδή ηλικιωμένα ζευγάρια χωρίς παιδιά, ή ηλικιωμένοι που ζουν μόνοι τους, του κύκλου της οικογενειακής ζωής.
- 5 Έχουν ένα μικρό νοικοκυριό ενός η δύο ατόμων, άρα μεγαλύτερη ευκολία να

ταξιδεύουν.

- 6 Ξοδεύουν λίγα χρήματα και έχουν αντικειμενική αντίληψη για την αξία του χρήματος.
- 7 Θεωρούνται ολοκληρωμένοι από απόψεως μόρφωσης και διαθέτουν την πείρα της ζωής.

Από ψυχολογικής άποψης, η ηλικία τους και η λίγο ή πολύ επιβαρημένη κατάσταση της υγείας τους ή έστω η αναπόφευκτη αδυναμία που προκαλεί ο χρόνος, τους δημιουργεί διάφορα ψυχολογικά προβλήματα, όπως φόβους, έμμονες ιδέες, ανησυχίες και απαισιόδοξες θεωρήσεις. Φοβούνται το χρόνο, το αναπάντεχο, την αρρώστια και την αδυναμία. Αισθάνονται την ανάγκη να προστατευτούν, να καθοδηγούνται και να υπηρετούνται. Δεν επηρεάζονται εύκολα και έχουν δικές τους στάσεις, ενδιαφέροντα και γνώμες, αλλά οι μεγαλύτεροι λόγω της ανασφάλειας που νιώθουν προσκολλούνται εύκολα και παρασύρονται εύκολα (Κάτσος, 2006).

Από τα παραπάνω δημογραφικά και ψυχογραφικά χαρακτηριστικά διαμορφώνεται η τουριστική συμπεριφορά των τουριστών της τρίτης ηλικίας που εκδηλώνεται με τις εξής τουριστικές προτιμήσεις τους (Κάτσος, 2006):

- 1 Προτιμούν να κάνουν διακοπές στο εσωτερικό της χώρας ή στις γειτονικές ή στις πλησιέστερες χώρες, βάσει του φόβου απομάκρυνσης.
- 2 Προτιμούν να ταξιδεύουν με τα πιο άνετα και ασφαλή μεταφορικά μέσα.
- 3 Προτιμούν τα μικρά ταξίδια και τις ξεκούραστες διαδρομές.
- 4 Επιθυμούν να κάνουν διακοπές στην ενδιάμεση τουριστική περίοδο για να αποφεύγουν το τουριστικό συνωστισμό, τα κυκλοφοριακά προβλήματα και τις ταλαιπωρίες που παρατηρούνται κατά την περίοδο της τουριστικής αιχμής.
- 5 Αποφεύγουν το μαζικό τουρισμό και προτιμούν τις ήπιες μορφές του εναλλακτικού τουρισμού, όπως τον πολιτιστικό, θρησκευτικό, αγροτικό τουρισμό και τον τουρισμό χαλάρωσης και αποκοπής.
- 6 Προτιμούν τις μεγάλης διάρκειας διακοπές και σπάνια κάνουν ενδιάμεσες ή μικρές διακοπές.
- 7 Έχουν ειδικές προτιμήσεις στα προϊόντα διατροφής και αγοράζουν προϊόντα που τους επιβάλλει η υγεία τους.

- 8 Προτιμούν να ταξιδεύουν ομαδικά και αποφεύγουν τον ατομικό τουρισμό.
- 9 Απαιτούν καλή συμπεριφορά του προσωπικού των τουριστικών επιχειρήσεων, σωστή εξυπηρέτηση και σεβασμό των αναγκών τους.
- 10 Προτιμούν να κάνουν διακοπές σε προορισμούς όπου η προσφορά υπηρεσιών υγείας και η αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών υγείας βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα.

Για να ικανοποιήσουν όλες αυτές τις επιθυμίες συνήθως ζητούν πολλές λεπτομέρειες για τις διακοπές που τους πρόσφεραν οι οργανωτές ταξιδιών, οι οποίοι με τη σειρά τους, τους εξυπηρετούν πρόθυμοι γιατί λαμβάνουν υπόψη τους το μέγεθος της πελατείας τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΝΕΩΝ

Η παρουσίαση του τουρισμού των νέων γίνεται σύμφωνα με τα κριτήρια της ηλικίας και της επιδότησης των διακοπών που ισχύει για τον τουρισμό τρίτης ηλικίας και τον κοινωνικό τουρισμό αντίστοιχα, μορφές οι οποίες έχουν ήδη αναπτυχθεί σε αυτή την εργασία.

4.1 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Ο τουρισμός των νέων είναι ο τουρισμός που κάνουν οι νέοι. Δεν είναι εναλλακτική μορφή τουρισμού και αποτελεί περιγραφή της τουριστικής συμπεριφοράς των νέων. Σύμφωνα με τον Τσαούση (1985, σελ 269) «Οι κοινωνικές κατηγορίες νέοι, μεσήλικες, ώριμοι, υπερήλικες, έχουν σαν κριτήριο διάκρισης την ηλικία, χωρίς όμως να θέτουν σταθερά και σαφή ηλικιακά όρια».

Γενικότερα η κοινωνική περιθωριοποίηση των ανθρώπων βάσει της ηλικίας είναι όπως έχει ήδη αναφερθεί, συμβατική και όχι φυσική διάκριση και επομένως δεν

θέτει απόλυτα όρια. Μια τέτοια διάκριση που συνήθως χρησιμοποιείται η εξής (Τσαούσης, 1985):

- 1 Παιδική ηλικία 0-14 χρόνια από τη γέννηση.
- 2 Εφηβική ηλικία 14-21 χρόνια από τη γέννηση.
- 3 Νεανική ηλικία 22-39 χρόνια από τη γέννηση
- 4 Μέση ηλικία 40-60 χρόνια από τη γέννηση
- 5 Τρίτη ή ώριμη ηλικία 61-75 χρόνια από τη γέννηση
- 6 Ηλικία των υπερηλίκων 75 χρόνια από τη γέννηση και άνω.

Με βάση αυτή τη διάκριση νέοι είναι ηλικίας 22-39 ετών άνθρωποι. Στην πραγματικότητα όμως ως νέοι θεωρούνται οι έφηβοι και οι άνθρωποι μέχρι την ηλικία των 30-35 ετών. Είναι οι άνθρωποι που ακολουθούν σπουδές μέχρι και το 25^ο έτος της ηλικίας τους και μεταπτυχιακές σπουδές από 1-6 χρόνια ακόμη. Οι άνθρωποι που παντρεύονται και δημιουργούν οικογένεια και βρίσκονται στα πρώτα στάδια της οικογενειακής τους ζωής. Και όλοι αυτοί οι άνθρωποι έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό. Δεν έχουν αποκατασταθεί πλήρως από πλευράς εισοδήματος. Αλλά και σε αυτή την κατηγοριοποίηση δεν υπάρχουν σταθερά και σαφή όρια. Η πλειονότητα των νέων ακολουθεί αυτή τη διάκριση, υπάρχουν όμως και εξαιρέσεις.

4.2 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΝΕΩΝ.

Οι νέοι σαν τουρίστες είναι το πιο δυναμικό, το πιο ενεργητικό, το πιο ανθεκτικό, το πιο προσαρμόσιμο και το πολυπληθέστερο τμήμα της τουριστικής αγοράς. Είναι άνθρωποι νέοι, δυνατοί, τολμηροί, που αναζητούν εμπειρίες συγκίνησης και επιδιώκουν να «χορτάσουν» τουριστικά από το πρώτο κιόλας τουριστικό τους ταξίδι. Από κοινωνικής άποψης εκτός από τα παραπάνω δημογραφικά στοιχεία σημειώνεται και τα παρακάτω (Σωτηριάδης και Φαρσάρη, 2009):

- 1 Πολλοί από αυτούς είναι μαθητές, σπουδαστές, φοιτητές ή μεταπτυχιακοί φοιτητές και θεωρούνται ανεπάγγελτοι.

- 2 Οι εργαζόμενοι είναι νέοι στο χώρο της εργασίας και προσπαθούν να αποκατασταθούν επαγγελματικά.
- 3 Έχουν χαμηλό εισόδημα και συχνά όχι σταθερό. Πολλοί, ιδίως οι νεότεροι και αυτοί που ακολουθούν σπουδές συντηρούνται ακόμη από τους γονείς τους.
- 4 Στον οικογενειακό κύκλο ζωής βρίσκονται στα τρία πρώτα στάδια, δηλαδή στο στάδιο του ανύπαντρου, στο στάδιο των νιόπαντρων ζευγαριών και το στάδιο των νεαρών ζευγαριών εξαρτώμενα παιδιά.
- 5 Έχουν μεγάλες οικογενειακές δαπάνες.
- 6 Δεν έχουν ελεύθερο χρόνο πλην αυτών των διακοπών και όσοι έχουν παιδιά, δεν μπορούν εύκολα να απομακρυνθούν από τον τόπο τους.

Από ψυχολογικής άποψης η νεαρή ηλικία τους και τα χαρακτηριστικά τους, είναι κυρίως παράγοντες που διαμορφώνουν τη γενική συμπεριφορά και καθορίζουν τον τρόπο ζωής τους. Από τουριστικής άποψης ο ψυχισμός τους εκδηλώνεται με την τουριστική συμπεριφορά τους που χαρακτηρίζεται από τις εξής εκδηλώσεις (Σωτηριάδης και Φαρσάρη, 2009):

- 1 Προτιμούν συνήθως το μαζικό τουρισμό και επιζητούν έντονες τουριστικές εμπειρίες, τη διασκέδαση και τον τουριστικό συνωστισμό.
- 2 Προτιμούν ιδιαίτερα τον παράκτιο τουρισμό και είναι οπαδοί της τουριστικής φόρμουλας των 4S (Sun, Sea, Sand and Sex).
- 3 Ταξιδεύουν με όλα τα μεταφορικά μέσα και κυρίως τα πιο φθηνά, χωρίς να υπολογίζουν την κούραση του ταξιδιού.
- 4 Τους αρέσει η νυχτερινή ζωή και κάνουν τουρισμό την περίοδο της τουριστικής αιχμής.
- 5 Δεν έχουν ιδιαίτερες διαιτητικές προτιμήσεις και συχνά περιορίζονται σε φτωχά γεύματα όταν το εισόδημά τους είναι περιορισμένο.
- 6 Εκτός από το μαζικό χαρακτήρα του τουρισμού προτιμούν και τον τουρισμό του σακιδίου (Backpacker's tourism), τον τουρισμό των αθλημάτων υπαίθρου και τον τουρισμό περιπέτειας.
- 7 Η μεγαλύτεροι και κυρίως οι παντρεμένοι προτιμούν τον οργανωμένο τουρισμό λόγω της μικρής τιμής των τουριστικών πακέτων.
- 8 Αυτοί που ακολουθούν σπουδές επιδιώκουν τη συμμετοχή σε προγράμματα κοινωνικού τουρισμού που εφαρμόζει η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

- 9 Είναι εύκολοι και χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις τουρίστες και δεν είναι σχολαστικοί στην αξιολόγηση της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών όπως είναι οι τουρίστες μεγαλύτερων ηλικιών.
- 10 Μεταξύ της αξίας του χρήματος και της αξίας της διασκέδασης προτιμούν τη δεύτερη.

Απ' όλες τις άλλες ηλικιακές κατηγορίες είναι η μόνη που σχεδόν στο σύνολό της κάνει τουρισμό. Σημειώνεται στην προκειμένη περίπτωση ότι η συμμετοχή στον τουρισμό των διαφόρων ηλικιακών κατηγοριών ποικίλλει και διαμορφώνεται προσεγγιστικά μέσα στα παρακάτω πλαίσια:

- 1 Τα νεογέννητα δεν συμμετέχουν καθόλου στον τουρισμό.
- 2 Οι υπέργηροι επίσης δεν συμμετέχουν καθόλου στον τουρισμό.
- 3 Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας συμμετέχουν σε μικρό αριθμό.
- 4 Τα παιδιά σχολικής ηλικίας μέχρι 14 ετών συμμετέχουν με τους γονείς τους.
- 5 Οι μεσήλικες συμμετέχουν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους.
- 6 Οι συνταξιούχοι συμμετέχουν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους.
- 7 Οι άνθρωποι τρίτης ηλικίας συμμετέχουν σε ποσοστό μικρότερο του 50%.
- 8 Οι νέοι συμμετέχουν σχεδόν όλοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

5.1 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Η διεξαγωγή των προγραμμάτων του κοινωνικού τουρισμού γίνεται εκτός τουριστικής σαιζόν (αιχμής) και η διάρκεια τους είναι περιορισμένη, δηλαδή η περίοδος Οκτωβρίου, Νοεμβρίου, Δεκεμβρίου, Ιανουαρίου, Φεβρουαρίου και Μαρτίου για τις επταήμερες διακοπές, ενώ υπάρχουν και ξεχωριστά προγράμματα τριήμερων ή τετραήμερων διακοπών κατά τους μήνες Απρίλιο, Μάιο, Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο (Ηγουμενάκης, Κραβαρίτης & Λύτρας 1998).

Η διάρκεια του προγράμματος διαφέρει από οργανισμό σε οργανισμό ενδεικτικά για το έτος 2011, ο Ο.Γ.Α όρισε την διάρκεια του προγράμματος από 01-06-2011 έως 31-03-2011, ενώ ο Ε.Ο.Τ από 01-06-2011 έως 31-05-2011 και ο Ο.Ε.Ε από 01-04-2011 έως 31-03-2011.

Η περίοδος λειτουργίας των καταλυμάτων καθορίζεται ελεύθερα από τις τουριστικές επιχειρήσεις που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, με την προϋπόθεση να είναι εντός της χρονικής περιόδου εφαρμογής του προγράμματος. Η καθορισμένη από την επιχείρηση περίοδος λειτουργίας των καταλυμάτων, η οποία αναφέρεται και στον ηλεκτρονικό κατάλογο, είναι δεσμευτική για το κατάλυμα και δεν επιτρέπεται η αλλαγή της δηλωμένης χρονικής περιόδου συμμετοχής του καταλύματος.

5.2 ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

5.2.1 Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού του Ε.Ο.Τ

Το πρόγραμμα κοινωνικού τουρισμού του Ε.Ο.Τ το οποίο μετονομάστηκε σε τουρισμός για όλους διακρίνεται σε δύο υποπρογράμματα:

- το πρόγραμμα 6 ήμερων διακοπών και

- το πρόγραμμα για την τρίτη ηλικία.

Ο προϋπολογισμός του προγράμματος, ανέρχεται περίπου στο ποσό των 8.000.000€ και καλύπτεται από τον Τακτικό Προϋπολογισμό του ΕΟΤ και το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων του ΕΟΤ. Συγκεκριμένα, για το υποπρόγραμμα που αφορά εξαήμερες διακοπές (πέντε διανυκτερεύσεων), διαθέτει συνολικά 100.000 ατομικά δελτία σε μεμονωμένους δικαιούχους και το προϋπολογιζόμενο κόστος του ανέρχεται στο ποσό των 6.800.000€ περίπου. Για το υποπρόγραμμα για την τρίτη ηλικία διαθέτει 10.000 ατομικά Δελτία και το προϋπολογιζόμενο κόστος του προγράμματος ανέρχεται στο ποσό των 1.100.000€ περίπου.

Στο πρόγραμμα «Τουρισμός για όλους» βήμερων διακοπών μπορούν να συμμετέχουν οι δικαιούχων με τα προστατευόμενα μέλη τους.

Στο πρόγραμμα «Τουρισμός για όλους» Γ' Ηλικίας μπορούν να συμμετέχουν όλοι όσοι έχουν συμπληρώσει το εξηκοστό έτος της ηλικίας τους και άνω, με τα προστατευόμενα μέλη τους. Να είναι δε συνταξιούχοι λόγω γήρατος ή λόγω αναπηρίας.

Οι δικαιούχοι των προγραμμάτων του Ε.Ο.Τ έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν τις διακοπές τους κατά τους χειμερινούς μήνες, σε όλη την επικράτεια και σε οποιοδήποτε συμβεβλημένο κατάλυμα με τον Ε.Ο.Τ επιθυμούν.

5.2.2. Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού του Ο.Γ.Α

Ο Ο.Γ.Α προσφέρει τη δυνατότητα στους ασφαλισμένους και συνταξιούχους του καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους να λάβουν μέρος στα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού. Η προϋπολογιζόμενη δαπάνη του ανέρχεται στα 25.250.000€, συγκεκριμένα για το πρόγραμμα κοινωνικού τουρισμού (8ήμερες διακοπές) ο προϋπολογισμός της δαπάνης ανέρχεται στα 19.050.000€ και απευθύνεται σε 180.000 δικαιούχους. Για το εκδρομικό πρόγραμμα (3ήμερες εκδρομές) ο προϋπολογισμός της δαπάνης ανέρχεται σε 2.640.000€ και απευθύνεται σε 30.000 δικαιούχους. Τέλος για το πρόγραμμα 4ήμερων κρουαζιέρων ο προϋπολογισμός της δαπάνης ανέρχεται σε 1.760.000€ και απευθύνεται σε 4.000 δικαιούχους.

Η διάρκεια των προγραμμάτων ξεκινάει από τις αρχές Μαΐου κάθε χρόνο και τελειώνει τέλη Απριλίου του επόμενου έτους δηλ. έχουν 12μηνη ισχύ. Οι κάτοχοι Δελτίων Κοινωνικού Τουρισμού του ΟΓΑ/Λ.Α.Ε. έχουν τη δυνατότητα να

πραγματοποιήσουν διακοπές σε όλη την επικράτεια και σε συμβεβλημένα με τον ΟΓΑ τουριστικά καταλύματα.

Το πρόγραμμα κοινωνικού τουρισμού, περιλαμβάνει 8ήμερες διακοπές (7 διανυκτερεύσεις) σε τουριστικά καταλύματα (ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια/ διαμερίσματα, επιπλωμένες κατοικίες και camping), τα οποία συμβάλλονται με τον ΟΓΑ και περιλαμβάνονται σε ειδικό κατάλογο. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε 180.000 άτομα, ασφαλισμένους και συνταξιούχους του ΟΓΑ, καθώς και στα προστατευόμενα μέλη των οικογενειών τους, που έχουν ασφαλίσει στον ΟΓΑ για περίθαλψη. Κριτήριο επιλογής καθορίζεται η κλήρωση, εφόσον ο αριθμός των αιτήσεων συμμετοχής υπερβεί τον εγκεκριμένο αριθμό δικαιούχων.

Το εκδρομικό πρόγραμμα περιλαμβάνει 3ήμερες εκδρομές (2 διανυκτερεύσεις), οι οποίες διοργανώνονται από τουριστικά γραφεία, τα οποία θα είναι συμβαλλόμενα με τον ΟΓΑ και θα περιλαμβάνονται σε ειδικό κατάλογο. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε 30.000 άτομα, συνταξιούχους του ΟΓΑ, καθώς και στα προστατευόμενα μέλη των οικογενειών τους, που έχουν ασφαλίσει στον ΟΓΑ για περίθαλψη. Επιδοτείται με ένα σταθερό ποσό από τον ΟΓΑ (130€ άτομο) και το ποσό της οικονομικής συμμετοχής των δικαιούχων θα διαμορφώνεται ανάλογα με την επιλογή της εκδρομής και δεν θα υπερβαίνει το ποσό των 20€κατ' ανώτατο όριο ανά άτομο ανά εκδρομή, αφαιρούμενης της επιδότησης του ΟΓΑ.

Το πρόγραμμα 4ήμερων κρουαζιέρων περιλαμβάνει 4ήμερες κρουαζιέρες, με προορισμό νησιά και λιμάνια του Αιγαίου με όλα τα έξοδα πληρωμένα και με πλήρη διατροφή εντός του πλοίου. Απευθύνεται σε 5.000 συνταξιούχους και ασφαλισμένους του ΟΓΑ, καθώς και στα έμμεσα ασφαλισμένα στον ΟΓΑ μέλη των οικογενειών τους (χωρίς καμία οικονομική επιβάρυνση των δικαιούχων).

5.2.3 Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού του Οργανισμού Εργατικής Εστίας

Ο Ο.Ε.Ε προσφέρει την δυνατότητα σε 550.000 δικαιούχους που καταβάλουν εισφορές υπέρ του οργανισμού την δυνατότητα να πάρουν μέρος στα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού. Η δαπάνη το έτος 2010/2011 προϋπολογίζεται σε 62.700.000€. Η διάρκεια των προγραμμάτων είναι 12μηνη και οι δικαιούχοι θα μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα σε διακοπές 8 ημερών (7 διανυκτερεύσεις), σε τριήμερες εκδρομές με διαμονή σε καταλύματα σε όλη την επικράτεια ή κρουαζιέρες.

Η κατάργηση του Οργανισμού Εργατικής Εστίας από το μίνι μνημόνιο, προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις, καθώς οδήγησε στην κατάργηση της επιδότησης του ενοικίου, κατασκευαστικών προγραμμάτων, παροχών δανείων (ΒΗΜΑα, 2012), αλλά και στην κατάργηση του προγράμματος κοινωνικού τουρισμού. Βάσει υπολογισμών, περίπου 4εκ. διανυκτερεύσεις θα ακυρωθούν στο εσωτερικό της χώρας, φέρνοντας σε αδιέξοδο 900 τουριστικά λεωφορεία και 3000 τουριστικές επιχειρήσεις συνολικά. Και όλα αυτά σε μια περίοδο που η οικονομική κάμψη στο εσωτερικό της χώρας έχει φτάσει στο 20%, ή ακόμα και στο 30% σε ορισμένες περιοχές. Λόγω της κατάργησης του προγράμματος κοινωνικού τουρισμού, απειλείται η βιωσιμότητα πολλών περιοχών, ενώ παράλληλα υπολογίζεται ότι ο τζίρος πολλών ξενοδοχείων θα μειωθεί στο 1/3, με τα έσοδα ήδη να καταγράφουν απώλειες της τάξης του 40-60% τον περασμένο χρόνο (ΒΗΜΑβ, 2012).

5.2.4 Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς

Η Γ.Γ.Ν.Γ. προσφέρει τη δυνατότητα σε νέους να πάρουν μέρος στα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού σύμφωνα με τους όρους και τις διαδικασίες των εγκυκλίων που γνωστοποιούν οι φορείς Ε.Ο.Τ και Ο.Ε.Ε κάθε έτος.

5.2.5 Ιδιωτικός Κοινωνικός Τουρισμός για όλους

Το νέο ιδιωτικό πρόγραμμα Κοινωνικός Τουρισμός για όλους, δίνει τη δυνατότητα σε όσους το επιθυμούν να λάβουν μέρος σε προγράμματα κοινωνικού τουρισμού χωρίς να χρειάζεται να συμπληρώσουν δικαιολογητικά και να πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Οι ενδιαφερόμενοι συμπληρώνουν μια φόρμα ενδιαφέροντος την οποία και υποβάλλουν, λαμβάνοντας κωδικό για ηλεκτρονική πρόσβαση στο σύστημα. Έπειτα υποχρεούνται να καταβάλουν το ποσό των 10€ για την απόκτηση μιας κάρτας διάρκειας ενός έτους, που τους δίνει τη δυνατότητα για συμμετοχή στο πρόγραμμα του Ιδιωτικού Κοινωνικού Τουρισμού. Οι προσφορές του ιδιωτικού προγράμματος είναι ιδιαίτερα ελκυστικές και καλύπτουν ένα σεβαστό αριθμό βασικών περιοχών διακοπών, αν και προς το παρόν έχει περιορισμένο αριθμό και είδος καταλυμάτων (koiononikostourismos.gr, 2012)

Παράλληλα μέσω του τουριστικού portal koinonikostourismos.gr δίνεται ολοκληρωμένη πληροφόρηση για όλα τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού που είναι διαθέσιμα από όλους τους φορείς, τις προϋποθέσεις συμμετοχής, τα απαραίτητα δικαιολογητικά και την παρουσίαση των καταλυμάτων που θα συμμετέχουν (koinonikostourismos.gr, 2012).

5.2.6 Άλλες μορφές παρέμβασης

Πέρα από την δράση των παραπάνω οργανισμών που διεξάγουν τα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού υπάρχουν και άλλες μορφές παρέμβασης οι οποίες γίνονται μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής παρέμβασης ή μιας συνδικαλιστικής δραστηριότητας ορισμένες από αυτές είναι οι παρακάτω:

- Οι κατασκηνώσεις του ΠΙΚΠΑ υπό της αρμοδιότητα του Υπ. Πρόνοιας
- Οι κατασκηνώσεις των ΚΑΠΗ υπό την αρμοδιότητα του Υπ. Πρόνοιας
- Τα παραθεριστικά κέντρα ΚΑΟΑ των αξιωματικών του ελληνικού στρατού, όπου οι συμμετέχοντες επιβαρύνονται με ένα πολύ χαμηλό ποσό
- Οι παραθεριστικοί οικισμοί των τραπεζοϋπαλλήλων, των δασκάλων και άλλων επαγγελματιών ομάδων.

Β' ΜΕΡΟΣ: ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Όπως κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα έτσι και ο κοινωνικός τουρισμός έχει επιπτώσεις στο φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο πραγματοποιείται. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Παγκοσμίου Οργανισμού Τουρισμού το 2006 καταγράφηκαν 842 εκατομμύρια αφίξεις διεθνών επισκεπτών, στις οποίες αν προσθέσουμε τον εγχώριο εσωτερικό τουρισμό που πραγματοποιείται σε κάθε χώρα, μπορούμε να αναλογιστούμε το μέγεθος των συνεπειών, τόσο θετικών όσο και αρνητικών που έχει ο τουρισμός στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον.

6.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

6.1.1 Ευνοϊκά αποτελέσματα

Ο τουρισμός αποτελεί για την Ελλάδα την κύρια πηγή οικονομικής ανάπτυξης. Ακόμα και παγκόσμια ο τουρισμός αποτελεί βασική μορφή οικονομικής δραστηριότητας και γι' αυτό πλέον χρησιμοποιήθηκε ο όρος «τουριστική βιομηχανία». Το ποσοστό συμβολής του τουρισμού για τη χώρα μας όσον αφορά στη δημιουργία εισοδήματος και απασχόλησης υπολογίζεται περίπου στο 8%. Το συγκεκριμένο ποσοστό όμως αφορά μόνο στα εισοδήματα και τις θέσεις εργασίας που δημιουργούνται απ' ευθείας από την τουριστική βιομηχανία. Αν σε αυτό το ποσοστό προστεθεί και το αντίστοιχο ποσοστό που προκύπτει από όλους τους τομείς οι οποίοι ευνοούνται και υποστηρίζονται από τον τουρισμό και τις δραστηριότητες αυτού, τότε μπορεί κανείς να αναλογιστεί τη σημασία του τουρισμού (Ηγουμενάκης, 2007).

Συγκεκριμένα όσον αφορά στον κοινωνικό τουρισμό, λαμβάνοντας υπόψη ότι έχει ως στόχο να ενισχύσει οικονομικά περιοχές οι οποίες δεν αποτελούν προορισμούς μαζικού τουρισμού, αυξάνονται τα ευνοϊκά οικονομικά αποτελέσματα που αυτός δημιουργεί. Για παράδειγμα σε περιοχές που δεν γνωρίζουν ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη, γίνονται τουριστικές επενδύσεις, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η απασχόληση στην περιοχή αλλά και να εμπλέκονται επιχειρήσεις, οι οποίες ανήκουν

στον ευρύτερο κατασκευαστικό τομέα. Λόγω της αύξησης της απασχόλησης δημιουργούνται έτσι και νέα εισοδήματα, όχι μόνο για τα άτομα τα οποία θα απασχοληθούν στις νέες τουριστικές επενδύσεις, αλλά και ποικίλους άλλους κλάδους της οικονομίας. Παραδείγματος χάρη για ένα καινούργιο ξενοδοχειακό συγκρότημα, θα προσληφθεί προσωπικό, θα πρέπει να προμηθευτούν ποικίλα αγαθά, προμήθειες και πρώτες ύλες, τις οποίες αποκτούν ως επί το πλείστον από τη συγκεκριμένη περιοχή, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η ζήτηση και σε άλλους τομείς πέραν του τουρισμού και να δημιουργούνται ευρύτερες ευκαιρίες για απασχόληση και αύξηση εισοδήματος

Το φαινόμενο αυτό αναφέρεται στον πολλαπλασιαστή του τουριστικού εισοδήματος. Βάσει των παραπάνω είναι φανερό ότι ο κοινωνικός τουρισμός μπορεί να έχει ευνοϊκές επιπτώσεις στην οικονομία, οι οποίες αφορούν τη γενικότερη αύξηση του εισοδήματος και σε τομείς πέραν αυτού, τη δημιουργία πρόσθετης απασχόλησης σε πολλούς τομείς της τοπικής οικονομίας, την περιφερειακή ανάπτυξη, τη δημιουργία και τη βελτίωση των υφιστάμενων έργων υποδομής, την πάταξη της εποχικότητας και την πάταξη περιφερειακών ανισοτήτων (Ηγουμενάκης, 2007).

6.1.1.1 Πάταξη εποχικών διακυμάνσεων.

Η εποχικότητα έχει γίνει ένα από τα πιο καθοριστικά χαρακτηριστικά της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας. (Baum and Lundtrop, 2001). Η έννοια της εποχικότητας του τουρισμού ορίζεται ως η χρονική ανισορροπία στο φαινόμενο του τουρισμού, που μπορεί να εκφραστεί με τον αριθμό των επισκεπτών, τις δαπάνες, την κίνηση στις διάφορες μορφές μεταφορών, την απασχόληση και των εισόδων στα αξιοθέατα. Ως εκ τούτου, συνεπάγεται ότι το φαινόμενο της εποχικότητας του τουρισμού επηρεάζει όλες τις πτυχές της προσφοράς και της ζήτησης των δραστηριοτήτων συμπεριλαμβανομένης της τιμολόγησης, της πληρότητας, του ανθρώπινου δυναμικού, του όγκου των προμηθειών, τις προσφερόμενες δραστηριότητες και τα διαθέσιμα αξιοθέατα (Butler 1994, σ. 5).

Η εποχικότητα συμβαίνει για διάφορους λόγους που μπορεί να προκληθούν από φυσικούς και ανθρωπογενείς παράγοντες. Βάσει αυτού προκύπτουν οι εξής ορισμοί της εποχικότητας:

- Η φυσική εποχικότητα αφορά τις φυσικές διακυμάνσεις του αέρα και του νερού, της θερμοκρασίας, τη στάθμη της βροχής ή χιονόπτωσης, του ποσού του φωτός ή του

ήλιου. Έτσι γίνεται κατανοητό ότι η εποχικότητα αυξάνεται με την απόσταση από τον Ισημερινό. Οι προορισμοί με ζεστό και κρύο κλίμα εκτίθενται σε εποχιακές μεταβολές, που οφείλονται στις διάφορες δραστηριότητες που προσφέρονται στους τουρίστες ανάλογα με το κλίμα και την εποχή. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι λόγω της κλιματικής αλλαγής τα φυσικά εποχιακά πρότυπα μπορεί να αλλάξουν και αυτό θα επηρεάσει τον τουρισμό σε ποικίλους προορισμούς.

- Η θεσμοθετημένη εποχικότητα προκαλείται από τις ανθρώπινες ενέργειες που οφείλονται σε κοινωνικούς, εθνοτικούς, οργανωσιακούς, θρησκευτικούς ή άλλους παράγοντες. Σε αντίθεση με τη φυσική εποχικότητα, οι ημερομηνίες για τη θεσμοθετημένη εποχικότητα μπορεί να αποδειχθούν πιο ακριβής, δεδομένου ότι αντιστοιχεί συχνά με τη σχολική περίοδο ή τις αργίες, θρησκευτικές εκδηλώσεις ή προσκυνήματα, γιορτές ή αγωγιμότητα των διαφόρων εκδηλώσεων και φεστιβάλ, το κυνήγι κλπ.. Τόσο η μόδα όσο και οι κοινωνικές προτιμήσεις μπορούν να προκαλέσουν αυτή τη μορφή της εποχικότητας, ενώ σε ορισμένες κοινωνίες συνεπάγονται και την παράδοση και την αδράνεια. (Butler, 1994).

Τρία μεγάλα προβλήματα της τουριστικής εποχικότητας είναι οικονομικά, περιβαλλοντικά και η εποχιακή απασχόληση (Koenig and Bischoff, 2005; Chung, 2009). Οι οικονομικές επιπτώσεις σχετίζονται με τη χαμηλή ετήσια απόδοση του κεφαλαίου (Cooper et al., 2005). Οι Cooper et al. (2005) μαζί με τους Goeldner και Ritchie (2003) τονίζουν τη μοναδικότητα της ξενοδοχειακής βιομηχανίας, δεδομένου ότι παράγει άυλα προϊόντα - υπηρεσίες, που δεν μπορούν να αποθηκευτούν και αν δεν πωλούνται σε καθορισμένη ημερομηνία, τότε το κέρδος θα είναι μηδενικό.

Οι περιβαλλοντικές ή οικολογικές επιπτώσεις εμφανίζονται λόγω της συγκέντρωσης των επισκεπτών σε μια περιοχή κατά την περίοδο αιχμής. Οι Grant et al. αναφέρουν ως προβλήματα της αύξησης του αριθμού των τουριστών στις υψηλές σεζόν τις υπερπλήρεις αγροτικές λωρίδες, διαταραχή της άγριας ζωής, τη διάβρωση και τα σκουπίδια. Ο Butler (1994) θεωρεί την εντατική επίσκεψη στο εύθραυστο περιβάλλον το κύριο περιβαλλοντικό πρόβλημα της εποχικότητας.

Ένα άλλο ενδιαφέρον πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας είναι η πρόκληση του τομέα της απασχόλησης. Συγκεκριμένα ο Chung (2009) τονίζει την έλλειψη ζήτησης εργασίας σε περιόδους εκτός αιχμής και την αντίστοιχη μείωση των ποσοστών απασχόλησης. Ως εκ τούτου, οι εργαζόμενοι είναι πιθανό να εγκαταλείψουν τον εκάστοτε προορισμό για να βρουν μια περισσότερο σταθερή θέση απασχόλησης. Δεδομένου ότι η τουριστική ζήτηση παρουσιάζει διακυμάνσεις, η αγορά εργασίας

γίνεται ασταθής, η οποία τελικά οδηγεί σε δυσκολίες για τη διατήρηση της οικονομικής κατάστασης ορισμένων προορισμών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού τουρισμού που αναφέρθηκαν πιο πάνω, όλες αυτές οι αρνητικές συνέπειες ισοσταθμίζονται στην περίπτωση του κοινωνικού τουρισμού. Καθώς τα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού διεξάγονται σε τουριστικές περιόδους εκτός υψηλής σεζόν, τα τρία βασικά προβλήματα της τουριστικής εποχικότητας εξομαλύνονται.

Από οικονομικής απόψεως, εφόσον τουρίστες οδηγούνται σε ορισμένες περιοχές σε περιόδους χαμηλής κινητικότητας, οι τουριστικές επιχειρήσεις, τόσο οι ξενοδοχειακές μονάδες, όσο και οι επιχειρήσεις φαγητού και ποτού, τα καταστήματα λιανικής και οι αρχαιολογικοί χώροι, οδηγούνται σε μια στοιχειώδη λειτουργία, με αποτέλεσμα να ενισχύονται οικονομικά και να μπορούν να καλύψουν ορισμένα από τα έξοδά τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο καλύπτουν ένα μέρος του επιδιωκόμενου κέρδους τους και επομένως τους ασκείται λιγότερη πίεση σχετικά με τα αποτελέσματα λειτουργίας που πρέπει να επιτύχουν τις αντίστοιχες υψηλές σεζόν.

Όσον αφορά στις περιβαλλοντικές και οικολογικές επιπτώσεις, εφόσον οι επισκέπτες εμφανίζονται στις εκάστοτε περιοχές και σε περιόδους εκτός αιχμής, τόσο η χλωρίδα όσο και η πανίδα δεν διαταράσσονται, και ακολουθούν κανονικά τον κύκλο ζωής τους. Από την άλλη πλευρά οι ποσότητες σκουπιδιών είναι περισσότερο διαχειρήσιμες, καθώς δεν αυξάνονται σε μεγάλο βαθμό από την απότομη συγκέντρωση των επισκεπτών σε μια περιοχή.

Τέλος με τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, εφόσον οι τουριστικές επιχειρήσεις λειτουργούν και σε περιόδους εκτός σεζόν, μειώνεται το πρόβλημα της εποχικότητας στον τομέα απασχόλησης. Οι εργαζόμενοι στις περιοχές οι οποίες πλήττονται από εποχικότητα, διακρίνονται πλέον από περισσότερη σιγουριά για τη διασφάλιση της εργασίας τους και κατά τη διάρκεια της εκτός σεζόν τουριστικής περιόδου, με αποτέλεσμα να μην εγκαταλείπουν τις περιοχές αυτές.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω ο κοινωνικός τουρισμός καταπολεμάει το πρόβλημα της εποχικότητας στον τουρισμό, το οποίο είναι ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που αντιμετωπίζει η τουριστική οικονομία της Ελλάδος. Σε συνδυασμό με την ανάπτυξη άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, κυρίως στην επαρχία και σε περιοχές οι οποίες δεν προτιμώνται από το μαζικό τουρισμό, μπορεί να συντελέσει σημαντικά στην καταπολέμηση του σημαντικού προβλήματος της τουριστικής εποχικότητας (Ηγουμενάκης, 2007).

6.1.1.2 Αύξηση εισοδήματος

Όπως ήδη αναφέρθηκε ο κοινωνικός τουρισμός οδηγεί στη δημιουργία τουριστικών επενδύσεων, σε περιοχές οι οποίες δεν γνωρίζουν ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη, καθώς δεν αποτελούν κέντρα μαζικού τουρισμού. Οι επενδύσεις αυτές είτε θα αφορούν άμεσα τον τουρισμό, όπως για παράδειγμα το χτίσιμο κάποιου ξενοδοχειακού καταλύματος, είτε έμμεσα, όπως η κατασκευή υποδομών για την ευκολότερη πρόσβαση στην περιοχή. Έτσι η λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων, αλλά και των επιχειρήσεων οι οποίες επηρεάζονται από τον τουρισμό, έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του εθνικού εισοδήματος και κατ' επέκταση την αύξηση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών οι οποίοι κατοικούν στις περιοχές στις οποίες αναπτύσσεται κοινωνικός τουρισμός (Ηγουμενάκης, 2007).

6.1.1.3 Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας

Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των κατοίκων της χώρας μας, απασχολούνται στον τουρισμό, είτε μόνιμα, είτε εποχικά. Σε γενικότερες γραμμές ο τομέας παροχής υπηρεσιών, όπως και ο τουρισμός, είναι ένας τομέας εντάσεως εργασίας, το οποίο σημαίνει ότι μεγάλος αριθμός ατόμων απασχολείται σε αυτόν. Όπως έχει ήδη αναλυθεί, η ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού σε ορισμένες περιοχές μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, τόσο στον τουριστικό κλάδο όσο και σε άλλους κλάδους της οικονομίας. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι δε μπορεί εύκολα η εργασία να υποκατασταθεί με μηχανήματα. Επομένως ο κοινωνικός τουρισμός συμβάλει σημαντικά στη μείωση της ανεργίας, παρακάμπτοντας τα προβλήματα εποχικότητας τα οποία παρουσιάζονται στον απλό τουρισμό, αφού από τη φύση του έχει ως στόχο την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου προβλήματος (Ηγουμενάκης, 2007), όπως έχει αναπτυχθεί στο σχετικό υποκεφάλαιο.

6.1.1.4 Περιφερειακή ανάπτυξη

Ο κοινωνικός τουρισμός ευνοεί την περιφερειακή ανάπτυξη, αφού αναπτύσσεται σε περιοχές μακριά από τον κορμό της οικονομικής δραστηριότητας και των μεγάλων πόλεων. Όπως και να' χει, τα χαρακτηριστικά του ελληνικού προϊόντος κάθε αυτά, δηλαδή το φυσικό κάλλος, η θρησκευτική και η πολιτιστική κληρονομιά, έχουν κατανεμηθεί ισομερώς σε όλη την ελληνική επικράτεια, γεγονός το οποίο βοηθά στην περιφερειακή ανάπτυξη και το έργο του κοινωνικού τουρισμού. Πέρα από τη δραστηριοποίηση του κοινωνικού τουρισμού σε ορισμένες απομακρυσμένες από τα μεγάλα κέντρα περιοχές, εναπόκειται και στους τοπικούς παράγοντες να αξιοποιήσουν τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής. Δημιουργώντας νέες ευκαιρίες εργασίας σε περιοχές απομακρυσμένες από τα κέντρα, βοηθώντας στο να αυξηθεί η αποκέντρωση και να ενισχυθεί η ελληνική ύπαιθρος και η επαρχία η οποία έχει αρχίσει πλέον να ερημώνει.

6.1.1.5 Δημιουργία και βελτίωση νέων έργων υποδομής

Με την έννοια υποδομή, εννοείται όλο το κοινωνικό κεφάλαιο, δηλαδή όλα τα κεφαλαιουχικά αγαθά τα οποία χρησιμοποιούνται στο οικονομικό σύστημα και βοηθούν στην εθνική παραγωγή. Επομένως στις υποδομές περιλαμβάνονται όλα τα έργα τα οποία βοηθούν στη μετάβαση στις τουριστικές περιοχές, δηλαδή τη συγκοινωνία, τα έργα υδροδότησης, αποχέτευσης, οι τηλεπικοινωνίες, ηλεκτρισμού και άλλα. Συνήθως οι κρατικοί φορείς επενδύουν στη δημιουργία αυτών των νέων εγκαταστάσεων σε περιοχές στις οποίες αναπτύσσεται ο κοινωνικός τουρισμός, οι οποίες είναι συνήθως και λιγότερο ανεπτυγμένες, έτσι ώστε να βοηθήσουν στην καλύτερη και οικονομικότερη διεξαγωγή των ευρύτερων οικονομικών δραστηριοτήτων, αλλά και του κοινωνικού τουρισμού. Όλες αυτές οι εξωτερικές οικονομίες, αποτελούν μια ευνοϊκή επίδραση για την οικονομία της κάθε περιοχής στην οποία αναπτύσσεται ο κοινωνικός τουρισμός, που όμως δεν επηρεάζονται από τις επιχειρήσεις οι οποίες εμπλέκονται στις τουριστικές δραστηριότητες καθ' αυτές (Ηγουμενάκης, 2007).

6.1.1.6 Πάταξη περιφερειακών ανισοτήτων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο κοινωνικός τουρισμός αναπτύσσεται σε περιοχές οι οποίες δεν προτιμώνται από τον μαζικό τουρισμό, βοηθώντας στη βιωσιμότητα και την οικονομική ανύψωση περιοχών οι οποίοι υπό άλλες συνθήκες αγνοούνται από άποψη τουριστικών προτιμήσεων. Παραδείγματος χάριν ο κοινωνικός τουρισμός ευνοεί νησιά τα οποία είναι περισσότερο απομακρυσμένα, κι όχι τόσο τα νησιά των Κυκλάδων τα οποία έτσι κι αλλιώς θεωρούνται ως δημοφιλής προορισμός διακοπών. Με την ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού, οι περιοχές οι οποίες επιλέγονται δεν υπερβαίνουν τη φέρουσα ικανότητα τους, με αποτέλεσμα να αντισταθμίζονται αρνητικές παρενέργειες από τις τουριστικές δραστηριότητες στην εκάστοτε περιοχή. Παράλληλα μέσω του κοινωνικού τουρισμού, πέρα από την προσπάθεια που γίνεται για αντιστάθμιση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, γίνεται και προσπάθεια για ισοκατανομή του εθνικού εισοδήματος ανά περιφέρειες. Για το λόγο αυτό ο κοινωνικός τουρισμός αναπτύσσεται σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, όπως είναι οι ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές, οι οποίες καταλαμβάνουν χαμηλές θέσεις στις στατιστικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί περιφερειακών ανισοτήτων, προσπαθώντας να δώσει έτσι μια λύση στο σημαντικό αυτό πρόβλημα (Ηγουμενάκης, 2007).

6.1.2 Δυσμενείς Οικονομικές Επιπτώσεις

Όπως έχει ήδη αναλυθεί, ο κοινωνικός τουρισμός έχει σημαντικά θετικά οικονομικά αποτελέσματα στις περιοχές στις οποίες αναπτύσσεται. Παρά όμως αυτά τα οικονομικά πλεονεκτήματα τα οποία προέρχονται από ιδιωτική και δημόσια δραστηριότητα, υπάρχουν και σημαντικά μειονεκτήματα όπως ο κίνδυνος από την υπερβολική εξάρτηση από τον τουρισμό, η διαρροή του εισοδήματος σε άλλες περιοχές, οι περιφερειακές ανισότητες, η άνοδος των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών, και η αναντιστοιχία ανάπτυξης ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.

6.1.2.1 Οικονομική εξάρτηση

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η μονομερής ανάπτυξη της συγκεκριμένης δραστηριότητας, χωρίς την ανάπτυξη εναλλακτικών δραστηριοτήτων, ενέχει πολλούς κινδύνους, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την οικονομία της χώρας. Κατά τον ίδιο τρόπο που κυριαρχεί η μονοκαλλιέργεια σε ένα συγκεκριμένο είδος παραγωγής, το ίδιο και στην περίπτωση του κοινωνικού τουρισμού, οι περιοχές στις οποίες αυτός αναπτύσσεται κινδυνεύουν να βασίζονται αποκλειστικά και μόνο στον τουρισμό. Έχει αποδειχτεί από τη βιβλιογραφία (Casson, 1995) ότι υπάρχει για παράδειγμα καλλιέργεια μόνο του τουρισμού σε ορισμένες περιοχές, όπως στην ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού στις αγροτικές περιοχές. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι επισκέπτες βλέπουν κύρια χαρακτηριστικά διαφόρων περιοχών, όπως παραδείγματος χάριν τις περίφημες αναβαθμίδες, να μην έχουν φροντιστεί κατάλληλα, και να είναι παλαιωμένες και κατεστραμμένες.

Ο κοινωνικός τουρισμός, όπως ο τουρισμός σε γενικότερες γραμμές, είναι από τη φύση του μια δραστηριότητα ευαίσθητη σε πολιτικές και οικονομικές διακυμάνσεις. Οι εξωτερικοί παράγοντες, όπως ένας πόλεμος, οι τρομοκρατικές ενέργειες, ακόμα και η οικονομική ύφεση, αντανακλώνται άμεσα στον τουρισμό. Για παράδειγμα φέτος με την κατάργηση του Οργανισμού Εργατικής Εστίας, ακυρώθηκαν περίπου 380.000 δελτία κοινωνικού τουρισμού τα οποία είχαν χορηγηθεί, λόγω της οικονομικής ύφεσης στη χώρα. Σε γενικότερες γραμμές, ακόμα και με την δημιουργία προγραμμάτων ιδιωτικού κοινωνικού τουρισμού, λόγω της μεγάλης οικονομικής ύφεσης στη χώρα μας, και δεδομένου ότι οι δαπάνες για διακοπές θεωρούνται περιττές εφόσον υπάρχει μείωση του προβλεπόμενου διαθέσιμου εισοδήματος και ο κοινωνικός τουρισμός γνωρίζει ύφεση και κρίση (Ηγουμενάκης, 2007).

Για μπορέσει να καταπολεμηθεί αυτός ο κίνδυνος, είναι απαραίτητη η παράλληλη ανάπτυξη και άλλων δραστηριοτήτων στις περιοχές στις οποίες αναπτύσσεται ο κοινωνικός τουρισμός, έτσι ώστε σε περίπτωση που δημιουργηθεί κάποιο πλήγμα σε αυτόν, οι περιοχές αυτές να μην διαπραγματευθούν τη βιωσιμότητά τους (Ηγουμενάκης, 2007).

6.1.2.2 Διαρροές

Τα οικονομικά οφέλη που δημιουργούνται σε μια περιοχή από την ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού δεν είναι αρκετά αν οι δαπάνες που πραγματοποιούν οι τουρίστες διαρρέουν και σε άλλες περιοχές. Αν για παράδειγμα σε έναν τουριστικό τόπο δημιουργηθεί ένα ξενοδοχειακό κατάλυμα με το σκοπό να ενταχθεί στο πρόγραμμα κοινωνικού τουρισμού, το οποίο από την κατασκευή του μέχρι και τη λειτουργία του χρησιμοποιεί παραγωγικούς πόρους από άλλες περιοχές, τότε τα οφέλη από τη λειτουργία αυτού του ξενοδοχειακού καταλύματος είναι σχεδόν μηδενικά για την τοπική κοινωνία. Σε αυτή την περίπτωση, ο τόπος καρπώνεται μόνο τις αρνητικές επιδράσεις που προκύπτουν από την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή, τόσο στο φυσικό περιβάλλον, όσο και στον κοινωνικό περίγυρο (Ηγουμενάκης, 2007).

Η βιβλιογραφία (Φοσέ και Λορενζί, 1985) έχει αποδείξει ότι τέτοιου είδους διαρροές που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικά ή ακόμα και εχθρικά αισθήματα στο γηγενή πληθυσμό των τουριστικών περιοχών. Δυστυχώς είναι πολύ δύσκολο να υπολογιστούν οι πόροι οι οποίοι διαρρέουν από την περιοχή στην οποία αναπτύσσεται ο κοινωνικός τουρισμός λόγω της τουριστικής κατανάλωσης ή τις τουριστικές επενδύσεις προς άλλες περιοχές. Οι διαρροές αυτές βρίσκονται στα συστήματα εισροών και εκροών τα οποία δημιουργούνται μεταξύ των διαφόρων τομέων από την τουριστική ανάπτυξη στην εκάστοτε περιοχή.

6.1.2.3 Άνοδος των τιμών - πληθωρισμός

Ακόμη και στην περίπτωση του κοινωνικού τουρισμού υπάρχει αυξημένη ζήτηση για κάποιες περιοχές έναντι ορισμένων άλλων. Όπου υπάρχει αυξημένη ζήτηση σε σχέση με την προσφορά οι τιμές των αγαθών και υπηρεσιών ανέρχονται, δημιουργώντας αρνητικές επιπτώσεις, τόσο στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων, κυρίως εκείνων που δεν επωφελούνται άμεσα από τον τουρισμό, όσο και στην αξία της γης (Ηγουμενάκης, 2007).

6.1.2.4 Αναντιστοιχία ανάπτυξης ιδιωτικού και δημόσιου τομέα

Ο τουρισμός ειδικά για την Ελλάδα είναι μια βιομηχανία όπου δεσπόζουν οι ιδιωτικές επενδύσεις. Τουριστικές εγκαταστάσεις, ξενοδοχειακά καταλύματα χώροι εστίασης καθώς και άλλες υποδομές δημιουργούνται κάθε χρόνο σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Και ο δημόσιος τομέας όμως παίζει το ρόλο του στην ανάπτυξη του τουρισμού, με τη δημιουργία και αναβάθμιση βασικών υποδομών όπως οδικών αρτηριών, λιμανιών και αεροδρομίων. Είναι πλήρως κατανοητό λοιπόν ότι για την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας είναι απόλυτα απαραίτητη η σύμπραξη και η συνεργασία του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα. Για την επιλογή των τουριστικών προορισμών, ακόμα και στις περιπτώσεις των προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού, συνυπολογίζονται διάφορα χαρακτηριστικά, που αφορούν τόσο την αναψυχή καθ' αυτή, όπως το φυσικό κάλλος, η πολιτιστική και θρησκευτική παράδοση και οι αρχαιολογικοί χώροι της κάθε περιοχής, όσο και πιο πρακτικά ζητήματα, όπως η πρόσβαση στις διάφορες περιοχές και γενικότερες εγκαταστάσεις τουριστικής υποδομής. Δυστυχώς στην Ελλάδα υπάρχει αναντιστοιχία ανάπτυξης ιδιωτικού και δημόσιου τομέα σχετικά με τον τουρισμό. Ενώ γίνονται συντονισμένες ιδιωτικές δαπάνες και υπάρχει αυξημένη ιδιωτική δραστηριότητα για την τουριστική ανάπτυξη ποικίλων περιοχών, ο κρατικός μηχανισμός δεν ακολουθεί την ανάπτυξη αυτή με τους ίδιους ρυθμούς. Είναι γνωστά τα προβλήματα που υπάρχουν σε πολλά λιμάνια και αεροδρόμια της χώρας τα οποία υπολειτουργούν, ενώ κάθε χρόνο την περίοδο των διακοπών γίνεται λόγος για ατυχήματα σε κύριους οδικούς άξονες λόγω της άσχημης κατάστασης στην οποία βρίσκονται. Ακόμα όμως κι αν εξασφαλισθεί η ασφαλής πρόσβαση στους τουριστικούς προορισμούς, υπάρχει μια γενική ανεπάρκεια σε τουριστικές υποδομές, όπως στις δημόσιες εγκαταστάσεις διαμονής, στις τοπικές οδικές αρτηρίες και στη συχνότητα των μέσων μαζικής μεταφοράς. Όλη αυτή η υπολειτουργία και υπανάπτυξη του δημόσιου τομέα έναντι του ιδιωτικού καθιστά προβληματική και τη γενικότερη ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας στη χώρα μας, η οποία έτσι χάνει ένα από τα βασικότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα της οικονομικής ανάπτυξής της.

6.2 Ο ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Τον δέκατο ένατο αιώνα, για να γίνει δυνατή η μαζική συμμετοχή στον τουρισμό απαιτήθηκε μεγάλη επένδυση κεφαλαίων σε υποδομές, αυτό σε συνδυασμό με την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος και τον διαχωρισμό του ελεύθερου χρόνου ως χρόνου που καταναλώνεται μακριά από τον χώρο της εργασίας, οδήγησε στην εμπορευματοποίηση τηςσχόλης και του τουρισμού, δηλαδή τα έκανε αντικείμενο συναλλαγών στην αγορά. Το γεγονός ότι ο τουρισμός αγοράζεται και πωλείτε στην αγορά σημαίνει ότι είναι δυνατό να θεωρηθεί ως είδος προς κατανάλωση.

Η κατανάλωση διακοπών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον κοινωνικό αδιαφορισμό, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο διαφοροποίησης του εαυτού μας από τους άλλους ανθρώπους. Όταν αναφερόμαστε στον κοινωνικό αδιαφορισμό εννοούμε τις μεταβλητές που τον χαρακτηρίζουν. Δηλαδή αυτούς που μπορούν να κάνουν διακοπές και αυτούς που δεν μπορούν, τους προορισμούς που αυτοί επιλέγουν και τον τύπο των δραστηριοτήτων που οι άνθρωποι επιλέγουν κατά την διάρκεια των διακοπών τους.

Η αυξανόμενη σημασία του τουρισμού ως χαρακτηριστικό στοιχείο της κοινωνίας, συνδέει την συμμετοχή στον τουρισμό με την ιδιότητα του πολίτη (Andrew Holden, 2008).

. Το να είναι κάποιος σε θέση να πάει διακοπές και να απουσιάζει από την εργασία του, θεωρείται δεδομένο χαρακτηριστικό της ιδιότητας του πολίτη που έχει ενσωματωθεί στις αντιλήψεις των ανθρώπων σχετικά με την υγεία και την ευημερία .

Συνεπώς η αδυναμία να πάει κάποιος διακοπές, έχει σαν αποτέλεσμα την απώλεια της ευκαιρίας για συμμετοχή στον κυρίαρχο τρόπο ζωής μιας κοινωνίας (καταναλωτική κοινωνία).

Ο αποκλεισμός από την συμμετοχή στον τουρισμό μπορεί να εκγλυφθεί ως άρνηση κοινωνικής θέσης και των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ιθαγένεια του.

Τα εμπόδια για συμμετοχή στον τουρισμό είναι η έλλειψη διαθέσιμου εισοδήματος για την αγορά σχετικών υπηρεσιών. Οι ανώτερες κοινωνικά και οικονομικά ομάδες έχουν περισσότερες πιθανότητες να ταξιδέψουν απ' ότι οι κατώτερες.

Ενώ το διαθέσιμο εισόδημα θεωρείτε ίσως ο σημαντικότερος ανασταλτικός παράγοντας ικανός να παρεμποδίσει τη συμμετοχή στον τουρισμό, πολιτιστικοί ανασταλτικοί παράγοντες μπορεί επίσης να περιορίσουν την επιθυμία για ταξίδια. Παράλληλα με την έλλειψη εισοδήματος, προκαταλήψεις που περιθωριοποιούν μειοψηφούσες ομάδες όπως ο ρατσισμός επίσης αντανακλώνται στον τουρισμό. Την 1^η Οκτωβρίου του 1999, στο Σαντιάγο της Χιλής ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (Π.Ο.Τ), ενέκρινε στον παγκόσμιο κώδικα δεοντολογίας το άρθρο 7 το οποίο αναφέρει ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα στον τουρισμό. Η συμμετοχή τους, τόσο στον εθνικό όσο και στον διεθνή τουρισμό θεωρείται μια από τις καλύτερες εκφράσεις της διαρκούς αύξησης του ελεύθερου χρόνου και δεν πρέπει να παρεμποδίζεται, το καθολικό δικαίωμα στον τουρισμό θεωρείτε συνακόλουθο του δικαιώματος για ανάπαυση και αναψυχή, συμπεριλαμβάνει τον περιορισμό της εργασίας και περιοδικές διακοπές με αμοιβή. Οι οικογένειες, οι νέοι, οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με ειδικές ανάγκες θα πρέπει να ενθαρρύνονται και η πρόσβαση τους να διευκολύνεται.

Ο κοινωνικός τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού με ανθρωπιστικό χαρακτήρα. (ανθρώπινη διάσταση και ανθρωπιστικές αξίες). Επιτρέπει την πραγματοποίηση ταξιδιών και διακοπών σε όλους όσους για τους παραπάνω λόγους δεν είναι σε θέση να κάνουν τουρισμό και διευκολύνει την πρόσβαση σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες όπως τον αθλητισμό, τον πολιτισμό και την φύση. Αγγίζει ζητήματα που σχετίζονται με την υγεία, την νεολαία και την κοινωνική ένταξη.

Πρωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδιαίτερα τα ατομικά δικαιώματα των πλέων ευπαθών ομάδων. Έχει ιδιαίτερη σημασία για τους νέους καθώς συμβάλει στην πνευματική τους κατάρτιση και στην διαμόρφωση μιας πιο πλούσιας θεώρησης του κόσμου και αποτελεί μέσο ατομικής και συλλογικής ολοκλήρωσης.

Ο κοινωνικός τουρισμός αποτελεί παράγοντα αυτομόρφωσης, αμοιβαίας ανεκτικότητας και κατανόησης των θεμιτών διαφορών ανάμεσα στους λαούς και τους πολιτισμούς αλλά και της διαφορετικότητας τους. Φέρνει σε επαφή ανθρώπους που κατά ένα τρόπο χωρίς τα ταξίδια, τις διακοπές γενικά χωρίς τον τουρισμό δεν θα ήταν δυνατό να συναντηθούν, να συνομιλήσουν και να αναγνωρίσουν ο ένας τον άλλον ως ίσους ως προς τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά τους διαφορετικούς όμως ως προς τα πολιτισμικά. Αποτελώντας με αυτό τον τρόπο μέσο προσωπικής ανάπτυξης τόσο για τους τουρίστες όσο και για αυτούς που τους υποδέχονται στο τοπικό τους περιβάλλον.

6.3 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΜΕΤΡΟ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Ο κοινωνικός τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί και σαν ένα πιθανό μέτρο για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Την άποψη αυτή υποστήριξε πρόσφατα η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η οποία, κατά τη διακήρυξη της Βαρκελώνης, συνδέει τον κοινωνικό τουρισμό με μια σειρά παροχών, οι οποίες περιλαμβάνουν τη βελτίωση της ευημερίας, την προσωπική ανάπτυξη των δικαιούχων αλλά και την ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας, την ευρωπαϊκή ιθαγένεια, τη βελτίωση της υγείας και την αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης (EESC 2006, 73).

Σε αρκετές χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης, για παράδειγμα τη Γαλλία, το Βέλγιο, και την Ισπανία, ο κοινωνικός τουρισμός ως επί το πλείστον με τη μορφή των εθνικών διακοπών χαμηλού κόστους, υποστηρίζεται από δημόσια χρηματοδότηση. Στη Βρετανία και τις ΗΠΑ, ο κοινωνικός τουρισμός για ομάδες με χαμηλό εισόδημα είναι λιγότερο γνωστό φαινόμενο, και σπάνια υποστηρίζεται από κυβερνητική χρηματοδότηση. Αυτό μπορεί να συνδέεται με το γεγονός ότι αυτά είναι φιλελεύθερα και πιο «εξατομικευμένα» κράτη, όπου, χωρίς σαφείς ενδείξεις της έρευνας για τα οφέλη του κοινωνικού τουρισμού για την κοινωνία, η δημόσια χρηματοδότηση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί. Στο Ηνωμένο Βασίλειο σήμερα υπάρχει πολύ μικρό ενδιαφέρον για την κυβερνητική πολιτική στο θέμα: "Τουρισμός για Όλους", αν και επικεντρώνεται κυρίως στη διευκόλυνση της πρόσβασης στον τουρισμό για τα άτομα με αναπηρία (DCMS 1999, 79), όμως αργότερα δεν γίνεται κάποια αναφορά ούτε για το συγκεκριμένο ζήτημα (DCMS, 2004). Η βοήθεια στους αναξιοπαθόντες σε μεγάλο βαθμό περιορίζεται σε επιχορηγήσεις από κοινωφελείς οργανισμούς (Smith και Hughes 1999, 132), αν και ορισμένες τοπικές αρχές καταβάλλουν εισφορές για διακοπές.

Στην Ελλάδα, ο κοινωνικός τουρισμός βοηθάει άτομα, οικογένειες και γενικότερα κοινωνικές ομάδες ευπαθείς, με χαμηλά εισοδήματα, για να μπορέσουν να απολαύσουν το αγαθό των διακοπών, υπογράφοντας συμφωνίες, οικονομικές προσφορές για τα οικονομικά αναξιοπαθόντα άτομα. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι και στην Ελλάδα ο κοινωνικός τουρισμός βοηθά στην πάταξη του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού.

6.4 ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

6.4.1 Θετικές επιπτώσεις

Ο κοινωνικός τουρισμός αναπτύσσεται περισσότερο σε περιοχές όπου υπάρχει έλλειψη απασχόλησης και επομένως χαμηλό εισόδημα, με αποτέλεσμα να δίνεται σημαντική ώθηση για την αποκέντρωση της περιφέρειας. Ο κοινωνικός τουρισμός προσφέρει όπως έχει προαναφερθεί, εργασία και εισόδημα σε οικογένειες και σε επιχειρήσεις, και συντελεί στη συγκράτηση της διαρροής πληθυσμού σε πολλές περιοχές. Η οικονομική πρόοδος των περιοχών στις οποίες αναπτύσσεται ο κοινωνικός τουρισμός, βοηθάει επίσης και στην προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης των ατόμων που αλληλεπιδρούν. Οι κάτοικοι των τουριστικών περιοχών βρίσκονται σε συνεχή επαφή με τους επισκέπτες οι οποίοι προέρχονται από άλλες περιοχές, και κατά συνέπεια κατανοούν την πιθανά διαφορετική φιλοσοφία και κουλτούρα τους. Έτσι τα άτομα σε όλη την ευρύτερη περιφέρεια κατανοούν ότι αποτελούν μέλη μιας μεγαλύτερης κοινότητας, της ελληνικής.

6.4.2 Αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις.

Όπως κάθε φαινόμενο έτσι και ο κοινωνικός τουρισμός παρουσιάζει ορισμένες αρνητικές επιπτώσεις. Κατά τη διάρκεια της ανάπτυξής του, δημιουργήθηκαν προστριβές μεταξύ των δημόσιων φορέων υποστήριξης του κοινωνικού τουρισμού και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (κυρίως των ξενοδόχων), ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια εφαρμογής του θεσμού. Μια άλλη αρνητική συνέπεια ήταν ότι για την ανάπτυξη των προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού απορροφήθηκαν κονδύλια από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Σε άλλη περίπτωση αυτά τα χρήματα θα είχαν χρησιμοποιηθεί για άλλους σκοπούς, ενώ στην προκειμένη περίπτωση τα άτομα που ενισχύθηκαν μέσω των προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού δεν ήταν αυτά που είχαν πραγματικά ανάγκη. Τέλος λόγω της ανάπτυξης των συγκεκριμένων προγραμμάτων, υπήρξαν προστριβές και αλληλοκατηγορίες μεταξύ των κυβερνήσεων για διασπάθιση του δημοσίου χρήματος.

6.5 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Όπως κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα έτσι και ο κοινωνικός τουρισμός έχει θετικές και αρνητικές επιδράσεις στο ευρύτερο περιβάλλον, είτε αυτό είναι φυσικό είτε ανθρωπογενές. Οι οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν τη δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων, την παραγωγή αλλά και κατανάλωση, χρησιμοποιούν πόρους, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό είναι μη ανανεώσιμοι, έχοντας δυσμενή αντίκτυπο στο φυσικό περιβάλλον (Ηγουμενάκης, 2000).

Πιο συγκεκριμένα άτομα τα οποία συμμετέχουν σε προγράμματα κοινωνικού τουρισμού καταναλώνουν αγαθά και υπηρεσίες τα οποία παράγονται από τουριστικές και μη επιχειρήσεις, που κατά τη διάρκεια των τουριστικών επενδύσεων αλλά και της λειτουργίας τους, δηλαδή της τουριστικής παραγωγής, χρησιμοποιούν συντελεστές παραγωγής οι οποίοι βρίσκονται σε σπανιότητα, και αυτοί είναι το έδαφος, η εργασία και το κεφάλαιο. Έτσι λοιπόν ο τουρίστας των προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού καταναλώνει υπηρεσίες μεταφοράς, διανυκτέρευσης, εστίασης και γενικότερης διασκέδασης. Συνοπτικά οι επιπτώσεις τους τουρισμού, και επομένως και του κοινωνικού τουρισμού, τόσο οι ευμενείς όσο και οι δυσμενείς στο φυσικό περιβάλλον μπορούν να συνοψιστούν στον πίνακα Green, όπως φαίνεται παρακάτω:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2:

Η λίστα του Green για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις εξαιτίας του τουρισμού.

Το φυσικό περιβάλλον	Το τεχνητό (ανθρωπογενές) περιβάλλον
<p>A. Αλλαγές στη σύνθεση των φυτικών και ζωτικών ειδών Διαταραχή στις συνήθειες διατροφής. Θάνατος των ζώων μέσω του κυνηγιού. Θάνατος των ζώων για την προμήθεια αγαθών στην αγορά αναμνηστικών. Εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση των ζώων. Καταστροφή της παραγωγής με τη συλλογή ξύλου και φυτών. Αλλαγή στην έκταση ή στη φύση των καλλιεργειών με την δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων (λ.χ. γηπέδων γκολφ). Δημιουργία ασύλου αγρίων ζώων.</p> <p>B. Ρύπανση Ρύπανση του νερού με την εκκένωση των υπονόμων και τις κηλίδες λαδιού και πετρελαίου. Ρύπανση του αέρα από τις εξατμίσεις των μέσων μεταφοράς. Ηχορύπανση από τη μεταφορά των τουριστών και τις τουριστικές δραστηριότητες.</p> <p>Γ. Διάβρωση Συμπίεση του εδάφους κάνοντας μεγάλο μέρος του εδάφους να υποχωρήσει και να διαβρωθεί. Αλλαγή με τον κίνδυνο δημιουργίας πρηνών. Αλλαγή στις πλαγιές των βουνών με τον κίνδυνο δημιουργίας χιονοστιβάδας. Καταστροφή σε γεωλογικά χαρακτηριστικά (π.χ. σχισμές, σπηλιές). Καταστροφή στις όχθες των ποταμών.</p> <p>Δ. Φυσικοί πόροι Εξάντληση των πόσιμων αποθεμάτων από το έδαφος και την επιφάνεια. Εξάντληση αποθεμάτων υδρογονανθράκων για την παραγωγή ενέργειας για την τουριστική δραστηριότητα. Αλλαγή με τον κίνδυνο δημιουργίας πυρκαγιάς.</p> <p>Ε. Οπτική επίπτωση. Εγκαταστάσεις (π.χ. κτίρια, πάρκινγκ) Απορρίμματα.</p>	<p>A. Αστικό περιβάλλον Έδαφος που αφαιρέθηκε απ' την αρχική παραγωγή. Αλλαγή των υδρολογικών συστημάτων.</p> <p>B. Οπτικές επιπτώσεις Αύξηση της δομημένης περιοχής. Νέο αρχιτεκτονικό στυλ Άνθρωποι και υπάρχοντα.</p> <p>Γ. Υποδομή Υπερφόρτωση της υποδομής (δρόμοι, σιδηρόδρομοι, πάρκινγκ αυτοκινήτων, ηλεκτροφόρα δίκτυα, συστήματα επικοινωνίας, διάθεση απορριμμάτων, αποθέματα νερού. Διαχείριση του περιβάλλοντος για την υιοθέτηση περιοχών που θα χρησιμοποιηθούν από τουρίστες (π.χ. θαλάσσιοι τοίχοι, ανάκτηση εδάφους).</p> <p>Δ. Αστική μορφή Αλλαγές στα χρησιμοποιούμενα κατοικήσιμα λιανικά πωλούμενα ή βιομηχανικά εδάφη (μετακίνηση από σπίτια σε ξενοδοχεία/ οικοτροφεία). Αλλαγές στον αστικό σκελετό (π.χ. δρόμοι, πεζοδρόμια). Εμφάνιση αντιθέσεων ανάμεσα στην ανάπτυξη των αστικών περιοχών για την τουριστική ρύπανση και αυτών για την ντόπια ρύπανση.</p> <p>Ε. Αποκατάσταση Επανάχρηση εγκαταλειμμένων κτιρίων. Αποκατάσταση και διατήρηση ιστορικών κτιρίων και αξιοθέατων. Αποκατάσταση εγκαταλειμμένων κτιρίων ως δεύτερα σπίτια.</p> <p>ΣΤ. Συναγωνισμός (1) Πιθανή μείωση των τουριστικών θελγέτρων ή χώρων εξαιτίας του ανοίγματος άλλων θεαμάτων ή κάποιας αλλαγής στις συνήθειες των τουριστών και τις προτιμήσεις τους.</p>

ΠΗΓΗ: Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D. and Wanhill, J. (1993)

Tourism: Principles and Practice, Pitman, London.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο κοινωνικός τουρισμός, είναι μια μορφή τουρισμού η οποία, κάνει τον τουρισμό προσβάσιμο στην πλειοψηφία των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων, συνταξιούχων, πολυτέκνων, ανέργων, αγροτών, αναπήρων, υπερήλικων, πολιτικών προσφύγων, ανύπαντρων μητέρων, αντρών ή γυναικών σε χηρεία, παρέχοντας παράλληλα μια εξέχουσα ευκαιρία οικονομικής ανάπτυξης για τις εμπλεκόμενες στα προγράμματα περιοχές. Αρκετοί ορισμοί έχουν δοθεί για την έννοια του κοινωνικού τουρισμού. Παρ' όλα αυτά όλοι περιγράφουν τα ίδια χαρακτηριστικά, ότι δηλαδή ενθαρρύνει τη συμμετοχή σε τουριστικές δραστηριότητες ανθρώπων που είναι οικονομικά αδύνατοι ή βρίσκονται σε μειονεκτική θέση με διαφορετικό τρόπο. Στον κοινωνικό τουρισμό ο κρατικός ή ο κοινωνικός τομέας συμβάλλει με διάφορους τρόπους, μέσα στα πλαίσια άσκησης κοινωνικής πολιτικής για να διευκολύνει τη συμμετοχή στον τουρισμό των ασθενέστερων κοινωνικών και οικονομικών τάξεων.

Στην Ελλάδα ο κοινωνικός τουρισμός εφαρμόζεται από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, τον Οργανισμό Εργατικής Εστίας, μέχρι φέτος οπότε καταργήθηκε, τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και τον Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων. Πολλοί είναι οι παράγοντες του κοινωνικού τουρισμού και περιλαμβάνουν τόσο τους φορείς που προαναφέρθηκαν, όσο και τις επιχειρήσεις του τουριστικού κυκλώματος που εμπλέκονται στα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού. Ο κοινωνικός τουρισμός έχει ορισμένα χαρακτηριστικά. Η διάρκεια των διακοπών του κοινωνικού τουρισμού είναι ορισμένη και η περίοδος των διακοπών καθορίζεται κυρίως ως μέσο εναντίον της τουριστικής εποχικότητας.

Ο κοινωνικός τουρισμός έχει μεγάλη σημασία για τα μέλη της κοινωνίας που αδυνατούν για διάφορους λόγους να ικανοποιήσουν τις τουριστικές τους ανάγκες με δικά τους μέσα. Διαθέτει ανθρωπιστικό, κοινωνικό, οικονομικό αλλά και πολιτικό χαρακτήρα.

Από τη συμμετοχή στον κοινωνικό τουρισμό, τα άτομα αισθάνονται λιγότερο αποκλεισμένα από το κοινωνικό σύνολο, ενώ η απόλαυση αυτή του τουρισμού μπορεί να έχει ευμενείς συνέπειες για τους οικογενειακούς δεσμούς. Λαμβάνοντας υπόψη ότι στον κοινωνικό τουρισμό συμμετέχουν οικογένειες οι οποίες δε μπορούν υπό άλλες συνθήκες να απολαύσουν το αγαθό αυτό, τους προσφέρει τη δυνατότητα

να νιώσουν ικανοί να ζήσουν κάτι που αλλιώς θα στερούνταν, τοποθετώντας τους εαυτούς τους στο ίδιο επίπεδο με τους υπόλοιπους πολίτες. Έτσι οι οικογένειες βιώνουν μια μοναδική εμπειρία, τους φέρνει πιο κοντά, ενισχύοντας έτσι τους οικογενειακούς δεσμούς.

Η συμμετοχή επίσης σε ομαδικά προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, βοηθάει και στην ενδυνάμωση της αυτοεκτίμησης του ανθρώπου, ενώ παράλληλα βοηθά στην καλυτέρευση της κοινωνικής ζωής του, οδηγώντας τον ίσως σε αναθεώρηση των όσων μπορεί να επιτύχει. Οι διακοπές σε γενικότερες γραμμές μπορούν να βελτιώσουν τη φυσική και ψυχική υγεία καθώς και να βοηθήσουν τις οικογένειες αλλά και ανεξάρτητα άτομα να διαμορφώσουν θετικές σχέσεις μεταξύ τους. Ο κοινωνικός τουρισμός παράλληλα βοηθά την οικονομική ανάπτυξη διαφόρων περιοχών, οι οποίες υπό άλλες συνθήκες θα πλήττονταν από την εποχικότητα, ενώ παράλληλα δημιουργεί ευκαιρίες για την ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων τουριστικών και μη.

Ένας μοναδικός δρόμος για τον κοινωνικό τουρισμό, θα ήταν η εξάπλωση των προγραμμάτων του προς το εξωτερικό, κάτι το οποίο ήδη εφαρμόζεται για κάποιες χώρες της Ευρώπης, όπως στην Ισπανία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, άτομα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, και κυρίως τρίτης ηλικίας, μπορούν να απολαύσουν καλοκαιρινές διακοπές σε επιλεγμένους προορισμούς της Ισπανίας, τηρώντας πάντα τις προϋποθέσεις του κοινωνικού τουρισμού. Οι περίοδοι οι οποίες είναι επιλεγμένες για το πρόγραμμα κοινωνικού τουρισμού, αφορούν κυρίως χαμηλή εποχικότητα ή μέση εποχικότητα. Στην Ελλάδα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού προς το εξωτερικό θα μπορούσαν αναδειχθούν τόσο σε κοντινούς προορισμούς, όπως η Βουλγαρία και η Τουρκία, κυρίως για τα άτομα τρίτης ηλικίας που επιλέγουν κοντινούς προορισμούς για τις διακοπές τους, όσο και σε προορισμούς οι οποίοι υπό άλλες συνθήκες είναι αδύνατο ή πολύ δύσκολο να επιλεγούν από Έλληνες τουρίστες, όπως πολύ μακρινοί εξωτικοί προορισμοί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρτεμής, Φ. Εμμανουήλ. (1988). *Ιστορικές και Επιστημονικές Θεμελιώσεις της Κοινωνιολογίας*. Πειραιάς: Εκδόσεις Σταμούλης.
- Ανδριώτης, Κ. (2008). *Αειφορία και εναλλακτικός τουρισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.
- Βαρβαρέσος Στέλιος. (1997). *Τουρισμός Οικονομικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- Βαρβαρέσος Στέλιος. (1998). *Τουρισμός: Έννοιες, Μεγέθη, Δομές*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- ΒΗΜΑα (2012). Κατάργηση του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας από το μίνι μνημόνιο. Retrieved from <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=442856>
- ΒΗΜΑβ (2012). Πλήγμα η διακοπή του κοινωνικού τουρισμού. Retrieved from <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=444403>
- Δαμασκηνίδης Αντ. Ν. (1996). *Εισαγωγή στην Οικονομική επιστήμη*. Α' τόμος Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις University Studio Press.
- Ζορμπάς Κων/νος Β. (1993). *Εκκλησία και Τουρισμός*. Κατερίνη: Εκδόσεις ΤΕΡΤΙΟΣ.
- Ηγουμενάκης, Ν. (1999). *Τουριστική πολιτική*. Α' τόμος. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Ηγουμενάκης, Ν. (2000). *Τουρισμός και ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Ηγουμενάκης, Ν. (1997). *Τουριστική Οικονομία*. Α' τόμος. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Ηγουμενάκης, Ν. (2007). *Τουρισμός και οικονομία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.
- Κάτσος, Γ.(2004). *Τουρισμός τρίτης ηλικίας*. Αθήνα: ΙΤΕΠ.
- Καψή, Ν., 2006. *Άτομα τρίτης ηλικίας, η κρυφή μορφή τουρισμού*. *Τουρισμός και Οικονομία*, Απρίλιος 2006. Τεύχος 317, σελ. 26.-29.
- Κουρτέσας, Γ. (2006) Σημειώσεις στο μάθημα Τουριστική Κοινωνιολογία. Θεσσαλονίκη
- koionikostourismos.gr (2012) Ιδιωτικός κοινωνικός τουρισμός σε όλους. Retrieved from <http://koionikostourismos.gr/idiotikos.aspx>
- Λύτρας Περικλής, Ν. (1998). *Κοινωνιολογία του Τουρισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.

- Λύτρας Περικλής, Ν. (1983). *Τουριστική Ανάπτυξη, θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Λύτρας Περικλής, Ν. (1987). *Τουριστική Κοινωνιολογία, βασικές έννοιες της Κοινωνιολογίας του Τουρισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Λύτρας Περικλής, Ν. (1993). *Τουριστική Ψυχολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Σχίζας Γιάννης. (1998). *Ο άλλος Τουρισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Εναλλακτικές Οικοτοπία.
- Τσάρτας Πάρης. (1996). *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ.
- Τσάρτας Πάρης. (1989). *Κοινωνικές και Οικονομικές Επιπτώσεις της Τουριστικής Ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων και ιδιαίτερα στα νησιά Τος και Σέριφος κατά την περίοδο 1950-1980*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Τουριστική Εκπαίδευση (2010). "Έγκριση του προγράμματος Τουρισμός για όλους έτος 2010-2011. Retrieved from <http://www.touristikiekpaideysi.gr/documents/tourismforall.pdf>
- Τσαούσης, Δ.Γ. (1985). *Η κοινωνία του ανθρώπου Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Andrew Holden (2008). *Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Beaver, Allan (2002). *A Dictionary of Travel and Tourism Terminology*. Wallingford: CAB International.
- Belanger, C.E., & Jolin, L. (2011). Case study: The International Organisation of Social Tourism (ISTO) working towards a right to holidays and tourism for all. *Current Issues in Tourism*, 14(5), 475–482.
- Bradley, A., Hall, T., and Harrison, M. (2002). Selling cities: Promoting New Images for Meetings Tourism. 19:1 pp. 61-70.
- Caire, J. (2011). Social tourism and the social economy. In A. Diekmann, S. McCabe, & L. Minnaert (Eds.), *Social tourism in Europe*. Bristol: Channel View Publications.
- Casson, Lionel (1995) *Το Ταξίδι στον Αρχαίο Κόσμο*. Αθήνα: Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης.
- cityofathens.com (2012). Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, άτομα με αναπηρίες. Retrieved from <http://www.cityofathens.gr/eypatheis-koinonikes-omades/atoma-me-anapiries>

- Culver, L. (2007). Are we there yet? Historians and the history of tourism. Retrieved from <http://hnn.us/articles/39893.html>
- DCMS (1999), A Commonwealth - Museums in the Learning Age, DCMS, London.
- DCMS (2004), Tomorrow's Tourism - Today, DCMS, London.
- EESC (2006). Retrieved from <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.eesc-info&page=5>
- English Tourism Board / The Holiday care service (1989). Tourism for all: Providing accessible accommodation. London: English Tourism Board.
- English Tourist Board/The Holiday care service (1993). Tourism for all: Providing accessible accommodation. London: English Tourist Board.
- Europa (2012). Equal opportunities for people with disabilities: a European action plan (2004-2010). Retrieved from http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/disability_and_old_age/c11414_en.htm
- European Commission DG XXII (1996). Making Europe accessible for tourists awith disabilities. Brussels.
- Hall, C.M. (2005). Tourism: Rethinking the social science of mobility. Pearson Education: Essex.
- Hunziker, W. (1951). Social tourism: Its nature and problems International Tourists Alliance Scientific Commission.
- Hunzicker, W. (1957). Cio che rimarrebbe ancora da dire sul turismo sociale. Revue de tourisme, 2, 52–57.
- International Social Tourism Organization (2012). Origins of social tourism. Retrieved from <http://www.bits-int.org/en/index.php?menu=1>
- J.-P. Lozato-Giotart, (1995). *Τουριστική Γεωγραφία*. Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.
- Lloyd Hudman & Richard Jackson, (2006). *Παγκόσμια Τουριστική & Ταξιδιωτική Γεωγραφία*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.
- Manilla Declaration, World Tourism Organization. Retrieved from <http://www.univeur.org/CMS/UserFiles/65.%20Manila.PDF>
- McCabe, S. (2009). Who needs a holiday? Evaluating social tourism. Annals of Tourism Research, 36(4), 667–688.

Minnaert, L. (2012) *Social Tourism In Europe: Thoery and Practice*. Channel view Publications: UK.

Minnaert, L., Maitland, R., & Miller, G. (2009). Tourism and social policy – the value of socialtourism. *Annals of Tourism Research*, 36 (2), 316–334.

Schwanen, T., & Kwan, M. (2008). The internet, mobile phone and space-time constraints. *Geoforum*, Vol. 39, pp. 1362-1377.

Singh, L. K. (2008). *Issues in Tourism Industry. Fundamental of Tourism and Travel*. Delhi: Isha Books.

Smith, V. and Hughes, H. (1999), Disadvantaged families and the meaning of the holiday. *Int. J. Tourism Res.*, 1: 123–133.

Stronza, A. (2001). Anthropology of tourism: Forging new ground for ecotourism and other alternatives. *Annual Review of Anthropology*. Vol. 30, pp. 261-283.

Tribe, J. (2006). The truth about tourism. *Annals of Tourism Research*. 33:2, pp.360-381.

Φοσσέ Ζαν Λεό Λορενζί (1985) *Ελεύθερος χρόνος, καιρός για αλλιώτικες διακοπές*
Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή.

Waldrop, J and Stern, S. (2003). Disability Status 2000. Retrieved from <http://www.census.gov/prod/2003pubs/c2kbr-17.pdf>

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.dikaiologitika.gr

www.koinonikostourismos.gr